

DE VREEMDELING VAN DE VALLEIEN

Over de Waldenzen en Albigenzen

In de streken van de Provence en Languedoc

DOOR

D. ALCOCK

Uit het Engels vertaald en bewerkt door J. Kooistra

De vreemdeling der valleien, vierde druk. 1904

Uitgaven van J. M. BREDÉE te Rotterdam.

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2017**

Inhoud

- 1. Een herkenning**
- 2. "Nog niet."**
- 3. Een wandeling in de sneeuw**
- 4. De zendingsreis**
- 5. Het kasteel**
- 6. De weg van overtreding**
- 7. Uit de diepte**
- 8. Verbroken ketens**
- 9. Thuis**

Zie ook op www.theologienet.nl

Albigenzen, Tragedie

Comisards, heldenstrijd

Dubbeld. Episode uit de Waldenzenhistorie

Felicé. Geschiedenis van de Hugenoten in Frankrijk

Hugenoten, Historie martelarenkerk

Havinga. De Waldenzen

1. Een herkenning

Vierhonderd jaren hebben weinig verandering gebracht in de rustige valleien van de Dauphinese Alpen. De hedendaagse reiziger, die met belangstelling deze eenzame oorden bezoekt, zal er haast alles nog zo vinden als het was in de eeuwen van vervolging en strijd.

Net naast een groep huizen, die een van de schilderachtigste gehuchten van de vallei van Guil vormden, stond een eenzame woning, die zich door niets van de andere onderscheidde, dan dat zij misschien wat klein was. Het huisje was zonder opsmuk en eenvoudig, maar droeg het kenmerk van huiselijkheid, en had die tekenen van goede smaak, die de rijkdom niet kan kopen en de armoede niet hoeft te missen. Het inwendige was geheel in overeenstemming met het uiterlijk voorkomen.

Het was klein en eenvoudig ingericht; de voorkamer werd voor huiselijke doeleinden gebruikt, maar de binnenkamer was het eigenlijke verblijf - tegelijk bibliotheek, studeer- en slaapvertrek - van vader Arnaud, een ernstig en trouw leraar van de jeugdige kerk in de valleien.

Hij zat in gedachten verzonken; misschien overdacht hij, wat hij de volgende dag spreken zou in de kleine houten kerk, even verderop in de vallei. Zijn gehele bibliotheek lag voor hem op tafel; zij bestond slechts uit drie delen, maar deze vormden een kostbare schat, en met het bezit daarvan voelde Arnaud zich een rijk man. Daar was een oude verhandeling over de geneeskunde, want zoals velen van de leraars van de Waldenzen, beoefende Arnaud die wetenschap ook een beetje. Het moet echter gezegd worden, dat veel genezingen, die op zijn voorschriften volgden, meer moesten toegeschreven worden aan een goede en geduldige verzorging en sommige wijze raadgevingen, in stilte verleend, dan aan enige wijsheid die aan de bladen van dit boek zou zijn ontleend.

Verder was er een mooie uitgave van de beroemde "Nobla Leycon", het klassieke boek van de valleien, en eindelijk, het beste van alle, een volledige verzameling van al de Heilige Schriften van het Oude en het Nieuwe Testament.

Over dit boek, dat wij met recht "het Boek" noemen, was het peinzend gezicht van deze herder van de Alpen eerbiedig gebogen. Arnaud had de bloeitijd van het leven achter zich, maar hij was nog niet oud; zijn oog was helder en scherp en tussen zijn donkerbruine lokken vond men slechts hier en daar een zilveren draad; diepe en sterk getekende lijnen doorploegden zijn gezicht, en spraken van lijden, arbeid en strijd; zijn gehele uiterlijk was meer edel dan innemend, en verried een ziel van meer dan gewone sterkte en geestkracht. Als wij met behulp van de telkens weerkerende bekende namen het oude dialect konden ontcijferen, waardoor het Woord Gods tot zijn hart sprak, dan zouden wij zien, dat de geschiedenis van Abraham nu zijn aandacht bezighield. De heerlijke beloften, die bloemen, die hun geur de eeuwen door onverminderd bewaren, verkwikten zijn ziel. Gegeven aan de aartsvaders in de schemermorgen van de wereldgeschiedenis, spraken zij nog over onsterfelijkheid tot de Waldens van de Middeleeuwen in de schaduw van de met sneeuw bedekte Alpen, alsook tot ons, snellevende kinderen van deze tijd, want negentien eeuwen geleden werden die beloften bijeengebracht, en samengebonden door een levende band, die het wonderlijke vermogen bezat, ze te doen leven tot het einde van de tijd, tot het "Ja" en "Amen", dat in Christus Jezus is, tot heerlijkheid van God de Vader.

Terwijl wij zo over Arnaud nadenken, schijnt zijn geest kennelijk afgedwaald van deze hogere onderwerpen naar tijdelijker zaken. Hij was ongemerkt de ernstige en

aandoenlijke bede van de aartsvader voor zijn eerstgeboren zoon genaderd: "Och, of Ismaël mocht leven voor Uw aangezicht!" en de woorden schenen een pijnlijke snaar van herinneringen bij hem te doen trillen. Zijn gezicht betrok, de ogen vulden zich met tranen, en hij bedekte zijn aangezicht met de handen. Zo zat hij enige tijd zwijgend en onbeweeglijk, tot hij in zijn gedachten gestoord werd door een klein blondharig meisje van ongeveer acht jaar, dat de kamer binnentrippelde.

"Vader-vader!" riep het kind en ging naast hem staan.

Hij antwoordde haar, bijna zonder op te kijken: "Ik ben bezig; ga naar Margot."

"Margot is uit, om de oude Geneviève op te passen, die ziek is. Kom vader, er staat buiten een jongen, die naar u vraagt."

"Wie is hij?" vroeg de leraar, nog een beetje afwezig.

"Ik weet het niet, vader; hij is een vreemdeling; - een lange bleke jongen met grote, schitterend bruine ogen. Ik denk dat hij honger heeft," voegde ze eraan toe, "mag ik hem wat te eten geven?"

Haar laatste woorden werden niet gehoord. Een vreemde en plotselinge verandering kwam over het gezicht van de leraar. In een ogenblik werden zijn donkere, door de zon gebruinde wangen doodsbleek van ontroering, en iemand die scherp oplette, zou gezien hebben, hoe zijn hele lichaam beefde, toen hij opstond om het kind te volgen, wat hij direct deed, terwijl hij de Bijbel geopend op tafel liet liggen. Bij de deur van het kleine woonhuis stond een jongen, en zijn bleek gezicht en slanke gestalte waren door gebrek en zorg uitgeput, en zijn kleding, die de sporen ervan droeg dat zij eens fraai en kostbaar geweest was, was nu versleten en bezoedeld.

De leraar keek hem een ogenblik doordringend en zwijgend aan, maar wendde toen het hoofd af, misschien wel om een blik van droefheid en teleurstelling te verbergen. Hij overwon echter snel deze zwakheid van het moment, en, toen hij zich weer tot de jongen wendde, vroeg hij hem: "Wie ben je en wat verlang je?"

Het antwoord werd gegeven in een dialect, dat geheel verschilde van de taal van de valleien, hoewel de leraar het gelukkig scheen te verstaan. "Ik kom uit Provence, goede vader, en zoek goede Christenen, die mij uit liefde tot God voedsel en onderdak willen geven."

"O, een van onze verbannen broeders! Kom binnen, mijn kind, en wees welkom."

De wrede verwoestingen door de heen en weer trekkende legerbenden in de mooie **streken van de Provence en Languedoc** aangericht, waren het algemene onderwerp van gesprek bij de bewoners van de valleien. Veel zwervers uit die geteisterde streken hadden al een schuilplaats gezocht in de verborgen plaatsen tussen de bergen, waar hun broeders in veiligheid leefden, en waar zij ontvangen werden met een liefde en belangstelling, die als dauw op hun bedroefde en treurende harten viel.

De eerste van deze vreemdelingen echter, die de afgelegen vallei van Guil opzocht, was de wees geworden jongen, die Arnaud nu bij de hand nam en binnenleidde.

Hij zat al snel, en terwijl de kleine Aimée opgewekt brood, melk en kaas haalde, en hem voorzette, schonk Arnaud hem een beker rode wijn in, die slechts bij feestelijke gelegenheden door de dorpelingen gedronken werd. Hij at en dronk als iemand, die grote behoefte aan zo'n verkwikking had, en daar hij zeer vermoeid scheen, bracht Arnaud hem naar de binnenkamer, om daar te rusten, en om te ontkomen aan de ondervragingen van de kleine Aimée en de huishoudster Margot, en ook aan die van hun burens, die niet zouden nalaten naar de woning van hun leraar te gaan, om de vreemdeling uit Provence te zien.

De jongen wendde zich dadelijk tot de open Bijbel, en nadat hij de plaats gevonden

had die hij zocht, wees hij Arnaud op de woorden: "Want zo wie ulieden een beker water zal te drinken geven in Mijn naam, omdat gij discipelen van Christus zijt, voorwaar Ik zeg u, hij zal zijn loon geenszins verliezen." (Mark. 9 : 41).

"Mag ik je dan als een discipel van onze Heere begroeten?" vroeg de leraar.

"Dat hoop ik," antwoordde de jongen.

"Heb je geleerd het geloof, dat aan de heiligen overgeleverd is, vast te houden, en de dwalingen, door boze mensen in de kerk van Christus ingevoerd, te haten?"

"Dat heb ik. Ik behoor tot de groep van de Albigenzen."

Arnaud vroeg zijn naam.

Kortweg antwoordde hij: "Henri."

"En sta je helemaal alleen, arm kind? Zijn je ouders, vrienden en verwanten allen omgekomen?"

"Allen," was het droeve antwoord.

Een paar verdere vragen ontlokten de voornaamste gebeurtenissen uit zijn leven.

Hij vertelde ze zonder aandoening, maar met een kalme droefheid, meer gelijk aan de zelfbeheersing van latere leeftijd, dan aan de hevige uiting van een jeugdig verdriet. Slechts één keer sprak hij met vuur, met gloeiende wangen en schitterende ogen. Getroffen door zijn uiterlijk, en door iets, dat zijn woorden en manieren kenmerkte, zei Arnaud: "Ik twijfel niet, of je bent van edele afkomst, mijn kind?"

De jongen hief het hoofd trots op. "Van een van de edelste geslachten," antwoordde hij, "gedurende drie geslachten hebben mijn vaders het geloof bewaard, en mijn moeder" - hier beefde zijn stem - "mijn moeder stierf de gezegende marteldood voor de naam van Christus."

Arnaud omhelsde hem. Iemand die dit als de sterkste rechten van adeldom gelden liet, had aanspraak op de hechtste genegenheid van de ijverige Waldens, die zelf martelaars onder zijn voorvaders had, in wiens borst het hart van een martelaar klopte. Henri vertelde hem verder, hoe hij na de dood van zijn moeder in de treurige eenzaamheid van de ouderlijke woning een toevlucht had gevonden bij de edelmoedige jonge burggraaf van Beziers, wiens ridderlijke gehechtheid aan de zaak van de Albigenzen hem land en leven gekost hadden.

Na getuige geweest te zijn van de dood van zijn heer in de gevangenis, was het de page met moeite gelukt te ontsnappen, maar daarna had hij zich alleen maar zien omringd met valstrikken en gevaren, zonder vrienden of toevlucht. Toen herinnerde hij zich, wat zijn moeder hem verteld had over de broeders in het geloof, die in de afgelegen valleien van de bergen leefden, en hij besloot zo mogelijk hun verblijfplaats op te sporen. Zijn reis, die hij in de winter had ondernomen, was echter buitengewoon moeilijk en gevaarlijk. Zijn voorstelling van de plaats, die hij zocht en van de wegen, die hij volgen moest, was erg vaag, en hij was bang zich te verraden door al te nauwkeurig inlichtingen te vragen. Dezelfde angst weerhield hem om zich tot de kloosters te wenden, toentertijd bijna de enige plaatsen, waar vermoeide voetgangers op voedsel en onderdak konden hopen. Hij bekende Arnaud, dat de angst om in de handen van de monniken te vallen, hem soms tot waanzin gebracht had, en verklaarde, dat hij de angst nooit gevoeld had vóór de dood van zijn heer, toen hij blijmoedig dezelfde gevaren het hoofd had geboden, door hem in zijn gevangenis op te zoeken.

"Ben je dan zo bang voor de dood?" vroeg de leraar.

"O nee, vader. Ik zou niet bang zijn voor de dood, als hij tot mij kwam als in de slaap; en ik was dikwijls zo uitgeput, dat ik ernaar verlangde. Maar ik was bang voor de marteling, want dan zou ik misschien een lafaard, een verrader geworden zijn, en de Heiland, verloochend hebben, Die mij gekocht heeft - een vreselijke gedachte, die mij dag en nacht achtervolgde."

"Maar kwamen die gedachten nooit bij je op, toen je vóór de dood van je heer op weg was om hem op te zoeken?"

"Ik vond ze niet belangrijk. Ik dacht slechts aan hem, die ik zo liefhad."

"En omdat die liefde je zonder angst door die gevaren heen hielp en je ze ter wille van hem doorstond, zou een hogere liefde je ondersteund hebben, als jou die zware beproeving opgelegd was. Maar je reis is wel zeer moeilijk geweest."

"Dat was ze. Toch ondervond ik onderweg hier en daar vriendelijkheid. Ik reed de kloosters, maar zocht nu en dan de kastelen op. Ik herinnerde mij veel gezangen, die mijn heer en zijn edellieden in de uren van ontspanning zongen, en meer dan eens ontvingen die me heel vriendelijk. Een van deze kastelen herinner ik mij nog duidelijk. De kasteelheer was op het eerste gezicht een ruw en bars man, maar behandelde mij vriendelijk. Hij ontlokte mij een gedeelte van mijn geschiedenis, en toen ik wilde weggaan, volgde de jonge heer, zijn zoon, mij tot op het voorplein, en gaf mij een goudstuk, omdat ik een moedige jongen was, die voor paus en priesters niet bang was. God zegene hem! - en toch werd ik nooit zó onverdiend geprezen, want toen hij tot mij sprak, verloor mijn bange hart alle moed."

"God is beter voor je geweest dan je verwachtte, mijn arm kind." "Ja vader, Hij heeft mij thuis gebracht"; en hij bedekte het gezicht om de dankbare tranen te bedekken, die hij uit zwakte en uitsputting niet kon tegenhouden.

De leraar zag hoe uitgeput zijn gestel was, en zei daarom verder tot hem: "Nu moet je rusten, morgen zullen wij verder over deze zaken spreken." Het beste bed, dat de kleine woning aanbood, was snel voor de zwerver in gereedheid gebracht; en na een ernstig dankgebed voor de zegeningen van die dag, legde hij zich ter ruste, en viel al snel in een zware, maar onrustige en weinig verkwikkende slaap. Arnaud stak zijn kleine lamp aan, en terwijl hij niet ver van het bed ging zitten, nam hij zijn boek weer op. Het duurde enige tijd, voordat hij zijn gedachten bij de heilige bladzijden kon houden. Vele beproevingen had hij ondervonden, maar één, zwaarder dan die alle, had een schaduw op zijn leven geworpen, en de gebeurtenissen van deze dag hadden die weer levendig voor zijn geest gebracht. Nooit kon hij die inderdaad geheel vergeten; zij was het voortdurende onderwerp van de bittere pijnlijke gedachten, van vurige, ja hartstochtelijke gebeden, soms zelfs van wilde hoop, die echter altijd onvermijdelijk teleurgesteld werd. Het was vijf jaar geleden dat zijn enige zoon, zijn oudste kind, naar een stad in de buurt, voornamelijk door Katholieken bewoond, was gegaan, om daar een dag door te brengen. Hij keerde nooit terug, want een bende ijverige predikmonniken, die in die tijd hun kerkelijke dienst in die plaats verrichtten, bedachten de in hun oog zo liefdevolle en verdienstelijke daad om de jonge Waldens van zijn huis en zijn ouders weg te rukken; en Arnaud kon zelfs niet de minste inlichtingen over zijn zoon krijgen. (Het is bekend, dat het stelen van kinderen van de Waldenzen, om hen in het Roomse geloof op te voeden, niet zelden voorviel.)

Wat deze zware slag nog erg verzwaarde, was de stellige overtuiging van de leraar, dat zijn veelgeliefde René de heilige waarheden, waarin hij van zijn jeugd af zorgvuldig onderwezen was, nooit in al hun waarde aan zijn hart had gevoeld.

Dit was het, wat hem dag en nacht aanspoorde tot het gebed: "Breng hem terug, o breng hem terug, tot U, mijn God! tot U, zo niet tot mij!", maar vaak voegde hij eraan toe: "Och, ook tot mij, als het Uw wil is."

Dit alles werd doorleefd onder een kalm, rustig en ernstig uiterlijk. Zelden of nooit had Arnaud iemand met tedere woorden toesproken.

Zijn aard, hoewel niet onvriendelijk, was koel en terughoudend, zelfs afwezig. Maar hij beminde met een liefde, waarvan de diepte en kracht niet begrepen kan worden door die oppervlakkige naturen, van wie het hart op het gezicht en op de tong ligt.

Slechts de schapen van zijn kudde, die in uren van droefheid zijn weinig geuite en tedere medegevoel meegemaakt hadden, begrepen hem enigszins, hoewel zij maar een klein vermoeden ervan hadden, door hoeveel strijd en lijden hij dat medegevoel geleerd had.

Moest het hem dan als slecht worden aangerekend, dat een plotselinge hoop bij hem opkwam, en hem bijna van aandoening deed bezwijken, toen zijn dochtertje hem plotseling de aankomst van Henri boodschapte? Wijze mensen luisteren toch naar wat de hoop hun toefluistert, hoewel zij dat met de kalme zinnen niet kunnen aannemen. Bovendien, had Arnaud niet jarenlang, hoewel met onderwerping, gebeden om het terugkeren van zijn zoon? Waarom zou hij niet op verhoring hopen? Niemand wist beter dan hij, dat al zal het gebed verhoord worden, het niet aan de bidder gegeven is het tijdstip van de verhoring te bepalen, maar zijn geloof in de tedere liefde van Hem, tot Wie hij bad, was tegelijk sterk en kinderlijk, en het scheen hem niet onmogelijk, dat de verlorene op de een of andere dag zou terugkeren, letterlijk "tot hem gebracht zou worden".

Na de onverwachte, en als je wilt onverstandige hoop, waaraan hij had toegegeven, kwam de bittere teleurstelling, en het was met een gevoel van neerslachtigheid, dat hij naar zijn werk terugkeerde, en zijn best deed zich ervan te overtuigen, dat alles precies hetzelfde gebleven was, als toen het gebed van Abraham voor Ismaël zijn aandacht bezighield.

De arme jongen, aan wie hij een toevlucht verleend had, was maar een verbannen zwerver uit Provence. Maar! - het boek dat voor hem lag, veroordeelde die onwaardige gedachte. Was het toevallig, dat zijn ogen bij het omslaan van de bladzijden op de woorden vielen: "Want Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij te eten gegeven; Ik was een vreemdeling en gij hebt Mij geherbergd? Mattheüs 25 : 35.

"En zijt Gij het, gezegende Heiland - Gij in de gedaante van Uw arme, lijdende discipel? Ik heb U om hem gebeden, en in zijn plaats geeft Gij - Uzelf? Zal ik mopperen om die gave? Liever wil ik haar dankbaar aannemen, als uit Uw eigen milde hand."

2. "Nog niet."

Henri ontwaakte uit een korte, onrustige mijmering met brandend hoofd en jagende pols. Hij huiverde als van de kou, en voelde toch een vreemde soort hitte door zijn aderen stromen. Eerst wist hij niet, waar hij was, maar toen hij bij de lamp het gezicht van zijn vriendelijke gastheer, nog steeds over het boek heen gebogen, opmerkte, herinnerde hij zich, hoewel niet zonder moeite, de gebeurtenissen van de vorige dag. Hij probeerde zijn hemelse Vader te danken, dat Hij hem zo veilig door zoveel gevaren geleid had, maar hij kon geen woorden vinden om zich uit te drukken. Telkens begon hij zijn eenvoudig gebed, maar telkens verwarde de draad van zijn gedachten. Op het laatst was het hem alsof de woorden veranderden in rijen van mannen en vrouwen met onnatuurlijke en verwrongen gelaatstrekken; zij lachten en bespotten hem, als zij voorbijgingen, en verijdelden zijn pogingen om hen te grijpen. Dan bevond hij zich weer in La Vaur, de plaats van zijn jeugd; zijn moeder stond naast hem, maar haar blik (die hij zich zo dikwijls voor de geest bracht) was onrustig en angstig, en een schaduw scheen op haar en op al de bekende omringende voorwerpen te liggen. Toen veranderde het toneel; de kamer werd langzamerhand gevuld met woeste krijgers en hij stond in hun midden. Hij hoorde hun ruwe stemmen, en zag hun woeste gezichten, terwijl zij hun zwaarden rondzwaaiden, en hem met de vreselijkste martelingen bedreigden; een priester in zijn lang ambtsgewaad stond voor hem en drukte hem een kruisbeeld tegen het gezicht, opdat hij het zou kussen, en gebod hem de ketterij van de Waldenzen af te zweren.

"Nee, nee!" riep hij luid, "ik wil mijn Zaligmaker niet verloochenen." Met schrik ontwaakte hij. Waar was hij? Op een bed in een stille kamer; een vriendelijke, ernstige man, die zijn hand vasthield, stond naast hem.

De leraar probeerde hem met zachte woorden te bedaren, vertelde hem, dat hij veilig en bij vrienden was, en bracht spoedig een beker met een verkoelende drank aan zijn lippen.

"Ik kan niet," riep Henri, terwijl hij zijn hoofd afwendde; "hij zei mij: Neem u in acht raak er niet aan!"

"Drink, mijn kind," antwoordde de leraar vriendelijk, maar gebiedend, "deze drank zal je goed doen."

Werktuiglijk en als uit gewoonte om te gehoorzamen, dronk Henri de beker leeg. Dit was de laatste daad, die hij zich enigszins duidelijk bewust was, en vele dagen en nachten gingen voorbij voordat er enige heldere ogenblikken terugkeerden.

Met liefderijke zorg werd de verlaten vreemdeling door de bewoners van de kleine woning opgepast en verzorgd; ook de burens toonden hun hartelijk meelevens, want zij beschouwden de arme jongen als een van hun verbannen broeders, een lijder voor hun zo dierbare geloof.

De koorts bleek een kwaadaardig karakter te dragen; misschien was Henri tijdens zijn omzwervingen aan een of andere besmetting blootgesteld geweest, of wel was zij het gevolg van de moeilijkheden, die hij had moeten verduren, of van de angst en de onrust van zijn ziel. Door ervaring geleerd, kende Arnaud enkele voorzorgsmaatregelen tegen der verspreiding van de ziekte, die hij dan ook aanwendde, maar zijn geloof was te vast, en zijn liefde te vurig, om hem lafhartig terug te doen deinken van enig gevaar, dat zich als plicht op zijn weg voordeed. Maar toen de ene dag na de andere verstreek, zonder dat zijn geneesmiddelen enige goede uitwerking schenen te hebben, voelde hij zich meer terneergeslagen dan hij zichzelf wel wilde bekennen.

Van de eerste dag af had hij de jongen beschouwd als een geschenk van God, dat met dankbare vreugde moest worden aangenomen, en die vreugde werd zonder twijfel niet weinig vermeerderd door de verborgen en onverklaarbare overeenkomst tussen de vreemdeling en zijn verloren zoon. Hij kon er zichzelf geen rekenschap van geven, maar hij wendde zijn blik nooit naar Henri's gezicht zonder te denken aan hem, die "niet meer was", tenminste niet meer voor hem. Moest deze dan ook sterven? Nee, niet als tedere zorg en vurige gebeden hem konden behouden. Maar helaas, hoe dikwijls zijn die vruchteloos gebleken. Voor hoevelen is er "gebeden met diepe zuchten," "gebeden met stomme lippen," en hoevelen hebben zich vastgeklemd aan de liefhebbende harten, die zonder hen zouden breken? en toch werd het gevreesde bevel gegeven, dat de geest terugriep tot God, van Wie hij was uitgegaan, en voor hen, die liefhadden en treurden, bleef niets over behalve een beetje stof. Waarom zou deze vreemdeling gespaard worden? De tranen, voor hem vergoten, hoewel oprecht gemeend, stroomden niet weg uit de ogen, die zijn jeugd bewaakt hadden. In een wereld, waar zoveel geweend wordt, zou de hand van de tijd ze spoedig gedroogd hebben, en in een vergeten hoekje van het kleine kerkhof tussen de bergen zou de vreemdeling rusten. En hij was bereid om heen te gaan. Zelfs de onsamenhangende uitingen van de afgedwaalde geest zeiden duidelijk, waar zijn hart en schat waren. Dikwijls verbeelde hij zich bij zijn moeder te La Vaur te zijn in de gelukkige dagen van vroeger, voor de vervolgers kwamen; bijna even vaak was hij te Beziers en te Carcassone met iemand, die hij zijn heer, zijn goede vriendelijke meester noemde. Maar heilige gedachten en woorden van gebed mengden zich in elke voorstelling. Vele malen herhaalde hij gedeelten uit de Schrift, en Margot merkte op, dat hij het Evangelie van Johannes geheel van buiten leek te kennen. Op het laatst verliet de koorts hem, maar deze scheen kracht, hoop en leven met zich mee te voeren.

Op een lieflijke zomermorgen, terwijl de natuur zich in al haar schoonheid tooide, en de zonnestralen de bloemen deden ontwaken, raakten zij ook zachtjes het koude, bleke gezicht van Henri aan, en deden hem uit een korte slaap of een verdoving, die op slaap geleek, wakker worden. Hij zag op; Arnaud zat bij hem. Het was verwonderlijk, hoeveel tijd de ijverige herder kon vinden, om aan dat bed door te brengen.

"Waar ben ik?" vroeg hij zacht.

"Bij vrienden, die je liefhebben, mijn kind," antwoordde de leraar. "Ik denk," begon Henri, maar zijn lichamelijke zwakheid, en misschien ook wel verwarring van gedachten, dwongen hem op te houden. Eindelijk vervolgde hij langzaam: "Ik ben thuis geweest. Ik heb mijn moeder gezien laat mij weer heengaan."

"Waarheen wil je gaan naar La Vaur?" vroeg Arnaud, waarschijnlijk met de gewone en normale wens om van stervende lippen de verzekering te krijgen, die de levenden zou versterken en vertroosten.

"Nee," hernam Henri; en al zijn krachten inspannend, hief hij zijn vermagerde hand even op en wees naar boven. "Mijn tehuis is daar mijn moeder is daar ook en mijn Verlosser; laat mij weer gaan." De hand viel op de dekens, en het vermoeide hoofd zakte zwaar in de kussens. Arnaud gaf hem een opwekkend geneesmiddel, dat hij met moeite innam, waarna hij zijn ogen nadenkend op het gezicht van de leraar vestigde, alsof zij de bedden herhaalden, waarvoor zijn lippen te zwak waren om ze te uiten: "Laat mij naar huis gaan."

Het geneesmiddel werd met een zucht aan de kant gezet, en omdat hij begreep, dat hij nu niets meer doen kon, ging Arnaud weer zwijgend naast het bed zitten, en keek naar dat bleke gezicht, waarvan de kinderlijke trekken door lijden waren veranderd, en al

een zo plechtige uitdrukking hadden aangenomen.

Op hetzelfde oogenblik streek een vogeltje neer op de rand van het venster, en zong in luide liefelijke tonen zijn morgenloflied; maar zelfs aan het trillen van zijn oogleden kon men niet zien, of Henri die tonen hoorde.

In de aangrenzende kamer klonken tekenen van leven; hoewel het nog vroeg was, stond de kleine Aimée al op. Arnaud hoorde haar stem door het dunne houten schot heen, toen zij haar eenvoudig morgengebed opzei. Na het "Gebed des Heeren" en enkele korte gebeden die voor haar leeftijd geschikt waren, en die hij haar zelf geleerd had, voegde ze er met alle ernst aan toe: "Heere, maak de arme, zieke jongen weer beter; laat hem een wijs en goed leraar worden, om voor de mensen te preken zoals mijn vader."

"Amen," fluisterde Arnaud onwillekeurig. Een uur later opende Margot zachtjes de deur en keek naar binnen. Arnaud wees naar het bed, en zei met een waarschuwende knik: "Hij slaapt." Dat woord vol hoop en verwachting, hoe dikwijls is het door bevende lippen naast het bed van een lijder gefluisterd!

De zon stond hoog aan de hemel, toen Henri ontwaakte. Op dat oogenblik was Margot alleen bij hem; hij sprak niet, maar nam de drank, die zij hem aanbood, zonder tegenstribbelen, en sloot uitgeput zijn ogen. Maar toen Arnaud terugkwam, zei hij met de eerste glimlach, die zij op zijn gezicht gezien hadden:

"Vader, ik heb geslapen en gedroomd."

"En wat heb je gedroomd, mijn kind?"

"Ik was bij mijn moeder ik wilde bij haar blijven maar zij zei: 'Nog niet.'"

Na een poos vervolgde hij: "Ik zag dat zij gelukkig was zó gelukkig bij haar Verlosser dat ik vroeg, ook daar te komen en ik zal gaan maar nog niet."

"Wil je dan tevreden zijn om bij ons te blijven en voor die Verlosser te leven en te werken?"

"O ja, als Hij mij helpen wil."

En Henri bleef in leven en werd een zoon voor vader Arnaud en een broer voor de kleine Aimée. Want:

Der martelaren God zag gunstrijk neder

Op het verlaten kind des martelaars.

Hij bracht de eenzame in een gezin, waar hij Christelijke liefde, tederheid en belangstelling vond, en daar werd hij opgevoed tot een leven van nuttige arbeid in de wijngaard des Heeren in een tijd, dat de oogst zeer groot en de arbeiders zeer weinige waren.

3. Een wandeling in de sneeuw

Vier en een half jaar zijn rustig voorbijgegaan in het kleine gezin in de vallei van Guil, sinds Henri als een uitgeput zwerver voor de deur van vader Arnaud stond. Het is een winteravond; een sneeuwstorm beukt het kleine huis, en dreigt de deur in te werpen, die alleen vergrendeld is bij woeste wind, en nu meer dan ooit vastgezet is. Daar binnen is het warm en licht; de leraar zit aan de tafel met de open Bijbel voor zich; Aimée spint; Margot roostert kastanjes in de gloeiende as, voor hun eenvoudig avondeten, terwijl Henri, nu een flinke en knappe jongeman van achttien jaar, druk bezig is geweest met het kloven van brandhout voor dagelijks gebruik, maar nu de bijl laat rusten, want de leraar is met hem in een levendig gesprek gewikkeld over een onderwerp, dat in die tijd vaak de gedachten van de Waldenzen bezighield: "Was de Paus werkelijk de Antichrist van de profetieën? En waren de kenmerken van het paapse Rome duidelijk na te gaan in de moeilijke voorstelling, in de Openbaring getekend, van de vrouw, dronken van het bloed van de heiligen en van de martelaren van Jezus?" Over dit punt sprak Henri met kracht, en niet zonder een beetje natuurlijke welsprekendheid. Hij had gezien en gevoeld, en geloofde net zo. Geen licht werpt meer helderheid over sommige plaatsen van de Schrift dan de rode gloed van de martelvuren. Veel zaken, die de oppervlakkige toeschouwer in verwarring brengen, zijn zeer duidelijk voor hen, op wie zij betrekking hebben, en voor hen, voor wie zij vooral tot troost en leiding bestemd zijn. Zoals het op zijn leeftijd paste, was Arnaud kalmer dan Henri; zijn geestesoog zag verder en hij ontdekte eerder tegenwerpingen, maar in zijn overtuiging kon hij wat vaster staan. Terwijl hij overluid enkele teksten las, die op het onderwerp betrekking hadden, riep Margot opeens uit:

"Hoor! Er wordt geklopt!"

Henri sprong naar de deur en ontgrendelde haar snel. Een jongeman, wiens bontjas geheel met sneeuw bedekt was, kwam onmiddellijk binnen, en bracht een koude luchtstroom en niet weinig nattigheid in het huisvertrek.

"Jij hier, Christoffel!" riep de leraar uit, toen hij een van de leden van zijn gemeente herkende, die op zeer grote afstand woonde. "Wat brengt je in zo'n nacht zover van huis?"

"Een zieke, vader," antwoordde de jonge man. "Mijn arme moeder ligt sinds vanmorgen bewusteloos, en naar het mij voorkomt aan de rand van het graf."

Men moet zich herinneren, dat Arnaud zowel een geestelijk als een lichamenlijk geneesheer was. Het was daarom niet nodig voor de jonge boer de wens uit te spreken, dat hij hem vergezelen zou. Zonder een ogenblik oponthoud stond de leraar dan ook op, om zich voor de tocht klaar te maken.

Het was een moeilijke en gevaarlijke onderneming. Een wandeling van zeven mijl in de duisternis in een sneeuwstorm, over oneffen bergtoppen en langs een bergpas, kon inderdaad fataal worden voor iemand, die niet gehard, of niet helemaal bekend was met de weg, die men moest volgen. Het laatste was wel het geval met Arnaud, maar de moeilijkheden van zijn vroegere leven hadden zijn lichaamskracht niet doen toenemen, en het was dus geen wonder, dat een nadenkend, klein meisje als Aimée, haar vader angstig en bezorgd aankeek, en een smekende blik op de bringer van de onwelkome boodschap wierp.

Margot sprak haar mening openlijk uit.

"Wil je de leraar in de sneeuwstorm laten omkomen, jongeman? Mij dunkt, je had wel tot het aanbreken van de dag kunnen wachten, dan -"

"Margot," zei Arnaud op zachte, maar ernstige toon, en dat woord, zó uitgesproken,

legde haar dadelijk het zwijgen op.

Op hetzelfde moment bracht Henri de mantel van de leraar en de zijne, terwijl hij met Aimée een blik van verstandhouding en goedkeuring wisselde.

"Ik heb je gezelschap niet nodig, mijn zoon," zei Arnaud, "dat van Christoffel is genoeg."

"Maar Christoffel kan niet met u terugkeren, vader."

"Ik kan wachten tot het dag wordt."

"Maar morgen is het de dag des Heeren," merkte Henri op.

"Het avondeten is klaar," viel Margot in, die haar vrijmoedigheid teruggekregen had, "u zult toch niet zonder iets te eten willen weggaan?"

Aimée en Margot dekten snel de tafel, en even spoedig was de maaltijd door het drietal genuttigd. Zij vertrokken direct en bereikten veilig hun plaats van bestemming, waar zij de arme vrouw wel erg ziek, maar niet hopeloos aantroffen.

Arnaud deed al het mogelijke onder de gegeven omstandigheden, en begon toen, door Henri vergezeld, de terugtocht, omdat hij op tijd voor de godsdienstoefening de volgende morgen thuis moest zijn. De storm was bedaard; de maan scheen helder en koud, en verlichtte de spitse bergtoppen, schitterend van sneeuwvlokken.

"Wat prachtig!" kon Henri niet nalaten uit te roepen.

"Zo, bewonder je dan toch onze ruwe bergen?" vroeg Arnaud kennelijk met blijdschap.

"Dat heb ik altijd gedaan," antwoordde de jongeman.

"Je bewondert wellicht hun schoonheid, maar zij waren voor jou als slagbomen, alsof je door de muren van een vesting gescheiden was van de rijke en lachende streken, waar je hart was."

"Maar die vesting was een toevlucht voor mij," zei Henri. Er heerste tamelijk lang een stilte, toen begon hij weer:

"Ik wil voor u niets verbergen, mijn vader. Ik verlangde naar de oude gezichten en de bekende plaatsen, en weende in stilte veel tranen, als ik onwillekeurig eraan dacht. Toch was ik niet ongelukkig; ik was zo dankbaar voor het goede in mijn lot, voor de liefde (hier daalde zijn stem), die mij dag en nacht omringde, en mij verzorgde tijdens die vreselijke ziekte, en de lange tijd van zwakte, die erop volgde.

Maar ik was zo uitgeput. Ik had geen kracht meer om mij op een nieuw leven voor te bereiden en belangstelling te hebben voor vreemde taferelen; en ik verlangde naar mijn dierbaar, oud thuis in Provence, naar één woord van moeders lippen, naar een vriendelijk 'Kom, tot mij, Henri,' van mijn vriendelijke, jonge heer. Maar altijd weer met een overstelpende droefheid kwam de gedachte bij mij op: 'Allen, allen zwijgen in het graf'; ik wist, dat het niet goed was, en toch kon ik niet nalaten te wensen naast hen te rusten."

"Arme jongen, ik herinner mij zeer goed je treurende blikken, en dacht toen echt, dat de Meester je tot Zich zou nemen."

"Het is vreemd," ging Henri voort, "dat de eerste bezigheid, waarin ik belang ging stellen, en die mij plezier in het leven gaf, was om de kleine Aimée te leren lezen. Herinnert u u dat goed, vader?"

"Ik herinner mij, hoe je die moeilijke taak van mij overnam, die vaak te veel was voor mijn geduld."

"Ik ontving veel meer dan ik gaf," zei Henri. "Hoe goed herinner ik mij nog de avond, toen ik met de waardigheid van onderwijzer bekleed werd. Ik was vermoeid en uitgeput gaan liggen, en, om de treurige herinneringen uit het verleden te verdrijven, was ik begonnen de "Nobla Leycon" van buiten te leren, toen ik uw en haar stem in de aangrenzende kamer hoorde. Haar les was moeilijk en (ik moest het van de kleine meid zeggen) niet erg goed geleerd. Hij had een vermoeiende dag gehad, en ineens schoot

het mij in de gedachte, dat ik egoïstisch en lui was, om zo te treuren over dat wat niet te veranderen was, zonder een poging te wagen om hen, die zo vriendelijk voor mij waren, van dienst te zijn. Ik kon weinig doen, maar was dat een reden om niets uit te voeren? Daarom vroeg ik u mij toe te staan de kleine Aimée les te geven, en dat bleef voor mij altijd een aangename bezigheid." De laatste woorden sprak hij met gloeiende wangen.

"Ik was bang, dat je je te veel zou inspannen, omdat Aimée hoewel vlug, toch zorgeloos en onnadenkend was. Maar die zorg verdween snel, toen ik het vrolijke gelach van jullie beiden hoorde, wanneer jullie met je boeken bezig waren. En op een zekere avond, toen ik

ongemerkt zag, hoe je je eigenzinnige leerlinge onder de notenbomen probeerde te vangen, toen was ik blij en zei tot mijzelf: 'Hij zal niet sterven, maar leven, en de daden des Heeren verkondigen!' Weet je, Henri, wat altijd mijn wens voor je geweest is?"

"Ik heb hem geraden, vader."

"Ik hoop je stem eenmaal in onze kerk te horen, opdat wanneer ik ben overleden, geen vreemdeling, maar mijn aangenomen zoon mij in mijn werk zal opvolgen."

Enige tijd lang wandelde Henri in stilte naast de leraar. Op het laatst vroeg hij: "Vader, hebt u in vroegere jaren de waarheid ook in streken ver weg gepredikt?"

"Ja, ik reisde als zendeling. Ik bezocht de vlakten van Dauphiné en Provence, en later trok ik noordelijker naar Duitsland."

"Hebt u niet gereisd in de kleding van een rondtrekkende koopman, en door uw koopwaar en sieraden gelegenheid gevonden de kostelijke parels van Gods Woord uit te delen?"

"Ongelukkig voor mij probeerde ik dat plan het was in Saksen. Ik bracht verdenking op me doordat ik mij vergiste in de prijzen van de goederen, die ik voor de verkoop bij mij had, met dit gevolg, dat ik drie jaar lang in het kerkerhol van een klooster gevangen gehouden werd."

Dit was de eerste keer, dat Henri de leraar een toespeling hoorde maken op deze drie jaren van lijden, die in het echt de invloed van tien of twintig jaar op zijn lichaam en geest hadden uitgeoefend. "Dat zullen treurige jaren geweest zijn?" merkte hij op.

"Nee, God was met mij," antwoordde Arnaud met kinderlijke eenvoud. Half aarzelend voegde hij eraan toe: "Toch ontken ik niet, dat het soms hard te dragen was, want ik liet iemand in de vallei achter, die om mij treuren zou de moeder van de kleine Aimée. Maar God was mij genadig, ik ontvluchtte, keerde huiswaarts, en genoot enkele jaren lang een stil geluk, dat ik nooit vergeten zal. Ik heb vanaf die tijd veel droefheid gehad; maar zouden wij het goede van de Heere ontvangen en het kwade niet?"

Henri wilde graag meer weten, maar hij aarzelde om verder te vragen.

Maar wanneer een teruggetrokken, stille natuur een ander liefheeft en in vertrouwen neemt, dan gebeurt het meermalen, dat op het laatst de verborgen plek van het hart wordt blootgelegd, en het de vriend vergund wordt een blik te werpen in de diepste verborgen vreugde of smart. Dit gebeurt misschien één keer, en het geschonken vertrouwen wordt van beide zijden nooit meer aangeraakt, maar ook nooit meer vergeten.

Arnaud zei plotseling: "Ik weet niet, hoe het komt, maar ik verbind je in gedachten altijd met hem, door wie God mij de scherpste smart heeft gezonden, omdat mijn hart hem het meest liefhad."

Henri beefde. Hij zou nog graag afgewend hebben, wat volgen moest, hoewel hij een paar ogenblikken geleden verlangd had het te horen.

"Ik geloof, dat ik u begrijp," antwoordde hij op zachte toon.

"Heeft Aimée je over haar broer verteld? Arm kind, zij kan zich hem haast niet meer herinneren."

Zij heeft een flauwe, verwarde herinnering aan een moedige jongen, die met haar speelde, en -" maar hij maakte zijn zin niet af.

"Haar verschrikte, en in moeilijkheid bracht, wil je zeggen. Ja zeker, er was geen wilder, dapperder jongen dan mijn René. Hij kende geen vrees, en dat stortte hem in het ongeluk. Helaas, die wrede mensen! Maar al het overige komt er weinig op aan, als alleen zijn kostbare ziel niet te gronde verdorven zal worden."

"Is die ziel niet evenveel waard in de ogen van de Verlosser, als in die van de verongelichte en diepbedroefde vader?" dacht Henri in het diepst van zijn ziel, maar hij uitte deze gedachte niet. Met bevende stem vroeg hij: "Hoe oud was hij?"

"Slechts elf jaar. Ik heb kinderen van die leeftijd, en zelfs jonger gekend, van wie ik met vertrouwen kon zeggen, dat noch dood noch leven hen van de liefde van God kon scheiden. Maar hij behoorde niet tot die soort"

"Vader," begon Henri weer, "ik moest eigenlijk niet spreken, want ik ben nog maar een jongen, maar het weinige, dat ik weet, heb ik door lijden geleerd, en dat doet het mij met kracht vasthouden. Ik geloof,

dat Gods wegen wonderbaar zijn, en dat Hij ons vaak onze hartenwens geeft, wanneer Hij die schijnt te verwijderen. Het is niet boven Zijn macht, en wie weet, of het niet Zijn wil is, u nóg vreugde van de verlorene te doen beleven."

"Wat je daar zegt, was vaak de stem van mijn hart; maar ik was er bang voor ernaar te luisteren. De monniken geven hun slachtoffers niet gemakkelijk op, en als zij, wat zeer waarschijnlijk is, mijn zoon zonder veel moeite tot hun geloof overgehaald hebben, dan zullen zij goed genoeg voor hem geweest zijn; en zijn bekwaamheden en geestkracht zullen zijn leven in de wereld, zonder God, gemakkelijk en aangenaam maken. Maar helaas, wat zal het einde van zo'n leven zijn?"

Er was een pijnlijke angst in de toon van de stem, waarmee hij dit vroeg.

"Voor één echter," ging hij weer verder, "die dit verlies betreurde, zijn de dagen van rouw nu geëindigd. Je hebt haar graf gezien, en dat van de twee kleinen, die in leeftijd tussen mijn eerstgeborene en de kleine Aimée komen?"

"Ik heb ze gezien," en Henri keek de leraar in het gezicht, en voegde eraan toe: "God sterke u, vader."

"Dat heeft Hij gedaan, en wel door jou," antwoordde Arnaud. "Hij stuurde jou naar mij toe om mijn zoon te zijn in plaats van de verlorene."

Hiermee eindigde het gesprek, en het was niet voor zij bijna aan het eind van hun tocht waren, dat Henri weer sprak: "Vader, als u het goed vindt, en mij uw zegen geven wilt, dan zou ik wensen als zendeling naar Provence en Languedoc te gaan."

"Maar heb je de kosten berekend, Henri? Je zult je leven in de waagschaal stellen."

"Ik stam af van dappere ridders; al mijn voorvaders hebben de dood op het slagveld onder ogen gezien."

"Maar je weet, die dood is niet te vergelijken met de langzame dood van een martelaar in de gevangenis, of aan de martelpaal." "Evenmin was de prijs, die zij behaalden, te vergelijken met de kroon der heerlijkheid, die nooit vergaat."

En de overmoedige wijze, waarop deze woorden uitgesproken werden, veranderde ogenblikkelijk, toen hij er op zachte maar ernstige

toon aan toe voegde: "Al ben ik zwak in mijzelf, ik vermag alle dingen door Christus, Die mij kracht geeft!" Fil. 4 : 13.

De leraar voelde, dat het voorstel van Henri geen plotselinge opwelling was, maar een besluit, dat zich sinds vele jaren in zijn hart geworteld had, en hij kon daarom zijn toestemming en goedkeuring niet weigeren.

4. De zendingsreis

Moedig, ernstig, sterk en vervuld met vurige ijver verliet de jonge Henri de la Vaur het gelukkige thuis van zijn aangenomen vader, en trok de bergen over, die de valleien van Dauphiné van Piémont scheiden.

Volgens de raad van Arnaud begaf hij zich naar een afgelegen vallei, Pra-di-Torre genaamd, gelegen tussen de woeste heuvels van Angrogna, waar zij, die zich wilden bekwamen in de herderlijke bediening in het binnenen buitenland, zorgvuldig opgeleid werden, en liet zich daar inschrijven als leerling aan de school voor leraars. Het was een eenvoudige opleidingsschool. De jonge Waldenzen kregen er in hoofdzaak onderwijs in de Bijbel. Vooral de Evangelieën van Mattheüs en Johannes, de psalmen van David, de profetieën van Jesaja, de brieven van Paulus, en de Openbaring moesten zij kennen. Dagelijks werden die met hen besproken en grote stukken leerden zij ervan uit het hoofd.

En wanneer zij later een goed getuigenis van hun gedrag konden krijgen, werden zij door oplegging der handen tot het predikambt toegelaten.

Hieruit blijkt dat de Bijbel de gehele opvoeding van deze eenvoudige mensen beheerste; maar als wij naar de uitkomst oordelen, dan is het helemaal niet zeker, of onze nieuwere algemene ontwikkeling een betere opvoedingsmethode voor het jongere geslacht heeft gebracht.

Het is te wensen, dat de hooggeroemde verlichting van deze dagen mannen moge voortbrengen, die even godvruchtig en zelfopofferend zijn als zij, die deze eenvoudige school verlieten, om de eenvoudigen onderwijs te geven en het Evangelie aan verloren zondaars te prediken.

Slechts daar, waar dit boek met de waarheden, die het bevat, als grondslag van alle onderwijs gebruikt wordt, kan men deze uitkomst verwachten, want geen andere woorden dan deze, die geest en leven zijn, kunnen de grondregels worden van het zielenleven van de mens. Henri bezat, toen hij te Pra-di-Tone kwam, een verstandelijke kennis van de Schrift, wonderlijk groot voor zijn leeftijd, zelfs onder een volk, waarvan een vijand (de inquisiteur Rainier) zei: "Het zou een ongewone zaak zijn, als een vrouw evenals een man de gehele tekst niet in de landstaal zou kunnen nazeggen." Toch had hij nog veel te leren. Behalve het bijwonen van de lessen van de leraars en het afzonderlijke lezen en bidden, deed hij met ijver zijn best op de studie van de geneeskunde.

Naast de Bijbel en de "Nobla Leycon" vond hij in Pra-di-Tone de Waldenzer Catechismus, en de Geloofsbelijdenis, een verhandeling over de Antichrist en één over het vagevuur, en daarnaast enkele godsdienstige gedichten. Al deze geschriften bestaan nog: ze zijn in een geest van Evangelische vroomheid en eerbied voor de Heilige Schriften geschreven. Henri las ze met belangstelling en genoeg, en besteedde heel graag een gedeelte van zijn vrije tijd om ze voor anderen over te schrijven.

Al die tijd koesterde hij de stille hoop zijn Languedoc eens weer te zien. Maar toen het tijdstip van zijn ordening naderde, lieten de leraren van de school duidelijk merken, dat zij wilden, dat hij zich aan het zendingswerk in Italië zou wijden. Henri wist, dat de instelling onvoorwaardelijke gehoorzaamheid eiste, en dat de leraars door hun leeftijd, ervaring en plaats, die zij in de kerk bekleedden, alle recht op deze gehoorzaamheid hadden.

Toch was er in zijn hart een vurig verlangen naar het gebied van zijn jeugd, en dat verlangen ging vergezeld met een innerlijke overtuiging, dat God daar een of ander bijzonder werk voor Hem te doen had, "dáár meer dan ergens anders." Zoals bij de

apostel, toen hij in de droom de aandoenlijke smeking van "de man uit Macedonië" hoorde, zo hoorde hij dag en nacht de zuchten en gebeden van de arme, overgebleven Albigenzen, van de weinige schapen in de wildernis; en evenals Paulus begreep hij hierdoor, dat God hem geroepen had om onder hen te arbeiden. Hierbij moet men niet vergeten, dat juist het gevaarlijke van de onderneming er in zijn oog een eigenaardige aantrekkelijkheid aan gaf.

Henri was de afstammeling van een geslacht van strijders, en het geloof van een Waldenzer zendeling was gegrift in de ziel van een geboren ridder. Hoewel de leer van Christus haar goddelijke eigenschappen behoudt, ontleent zij haar uitdrukking aan de ziel, die haar omhelst.

Altijd, maar vooral nu in het vuur van zijn jeugdige ijver zou Henri zich met evenveel dapperheid in het midden van de inquisiteurs geworpen hebben, als een kruisridder zijn lans gericht zou hebben tegen een legerbende van ongelovigen in de vlakte van Palestina. Maar hem bezielde motieven en principes, die de kruisvaarders helemaal niet gekend hadden. En juist in de krachtige invloed van zijn overtuiging, en niet in zijn natuurlijke of geërfde moed, was zijn ware kracht gelegen, wat in de tijd van de beproeving erg duidelijk werd.

Terwijl hij zijn geliefde plan steeds voor ogen hield, en aan de uitvoering ervan op ieder geoorloofde manier, die zich voordeed, meewerkte, zelfs tot het vervelende werk, om zich bekend te maken met de kleinste bijzonderheden van het beroep van de reizende koopman, voerde hij toch zijn plicht uit, die hem het meest voor de hand lag; hij bereidde er zich op voor om zich gewillig te onderwerpen aan de uitspraak van de leraars, om met alle kracht te kunnen arbeiden op elke plaats, die zij hem ook maar zouden aanwijzen.

Op de daartoe bepaalde tijd legde hij zijn examen af voor de Synode van de Waldenzer kerk, en "werd door de oplegging van de handen geordend tot het werk van de heilige bediening."

Daarna werd hem zijn werkgebied aangewezen, en hoe groot was zijn verwondering, toen hij hoorde dat de leraars wilden, dat hij naar Provence en Languedoc zou reizen. Vurig, maar in stilte dankt hij Hem, Die zo de wens van zijn hart verhoord had, en hij werd meer dan ooit bevestigd in het geloof, dat door de Voorzienigheid dit gedeelte van het zendingsveld in het bijzonder voor hem bestemd was. Hij kwam nooit te weten, waarom het besluit van de leraars veranderd was, maar hij dacht aan de invloed van Arnaud, die bij de Synode aanwezig was. Ook kon een gesprek, dat hij met een van de leraars had gehouden, en waarin hij zijn vurige wens had uitgesproken, hierin wel een aandeel gehad hebben.

Het is te begrijpen, dat hij geen tijd verloren liet gaan om te beginnen aan zijn nieuwe loopbaan. Nog eenmaal trok hij met Arnaud de bergen over, om een kort afscheidsbezoek te brengen in de vallei van Guil. De enkele dagen, die hij daar doorbracht, bleven zijn hele leven in zijn herinnering. Nooit eerder vond hij de vallei zo mooi, de dorpelingen zo goed en vriendelijk. En Aimée: hoe veranderd was het kleine zusje, zoals hij haar nog steeds noemde. Niet langer het vrolijke kind, met wie hij zo vaak gespeeld had, maar een bedeesde, nadenkende jonge vrouw in al de aantrekkelijkheid van de opbloeiende vrouwelijkheid, met diepe blauwe ogen, die ver in de ziel schenen te dringen, en toch een beetje bang waren zijn blik te ontmoeten. Henri betrapte er zich meer dan eens op, dat zijn gedachten onwillekeurig afdwaalden naar een tijd, die ver achter hem lag, toen hij achter zijn heer, de kasteelheer van Beziers, aanreed naar een schouwspel, waar de mooie vrouw Beatrice van Toulouse vooraan zat. Maar welke overeenkomst kon hij zien tussen het nederige viooltje van de valleien en de schitterende roos van het land van de zangers? Hij nam zichzelf dan ook

nogal eens zulke gedachten kwalijk, die hij slechts hiermee kon verontschuldigen, dat zij ongeroepen zijn ziel aanraakten, evenals de geur van de bloemen in de zomer, of de naklank van eens gehoorde muziek ons treft. Als het beste tegengif van zulke dromerijen hield hij zich bezig met het horen en in zich opnemen van de raadgevingen, die Arnauds ervaring van vele jaren hem kon geven. In zijn geval waren zij voor hem onmiskkenbaar.

Het was de gewoonte bij de Waldenzen hun zendelingen twee aan twee uit te zenden: "één die bekend was met de plaatsen, wegen, personen en zaken, terwijl de tweede een van de nieuw geordende broeders was, die op deze wijze in de praktijk geoefend werd." Om gegronde redenen kon men deze goede gewoonte in het geval van Henri niet volgen. Hij moest alleen gaan, en het is niet te verwonderen, dat Arnaud zijn veelgeliefde pleegzoon niet zonder droefheid en met een treurig voor gevoel zo'n gevaarlijke tocht zag beginnen.

Er was toch wel reden om bang te zijn, dat hij zijn gezicht nooit meer zou zien.

"God ga met je, mijn zoon, Hij voere je naar ons terug," waren de woorden, die met zijn laatste omhelzing gepaard gingen.

"Zijn wil geschiede," voegde Henri er zachtjes aan toe. "Amen," antwoordde de leraar.

"Zijn wil geschiede aan jou en mij."

Nog korter dan dit was Henri's afscheid van zijn kleine zus; de ruwe, maar hartelijke Margot sprak meer dan allen, en dat was goed, want is het niet een verlichting, als het pijnlijke stilzwijgen, dat te veel aan het licht zou brengen, afgebroken wordt door een vloed van alledaagse woorden, die niets te zeggen hebben?

De leraars hadden Henri van voldoende geld voorzien uit het fonds, dat voor zulke doelen door de vrijwillige bijdragen van de Waldenzen en van hun vrienden bijeengebracht was.

De eerste tocht van de jonge zending voerde naar Marseille, waar hij zich voorzag van die zaken, die hij nodig dacht te hebben: kant, zakdoeken, ringen en reukwerken, die hem niet alleen toegang zouden verschaffen tot de vrouwen van adel van het land van zijn geboorte, maar ook niet beneden de aandacht zouden zijn van de prachtlievende en verwijfde heren. De Waldenzen van die tijd hadden bondgenoten en geheime aanhangers in bijna al de grote steden van Zuid-Europa, vooral in het zuiden van Frankrijk, en Henri had nauwkeurige aanwijzingen gekregen van hen, die in Marseille zijn gevoelens deelden en hem in zijn werk zouden ondersteunen.

In ruil voor hun goede diensten bracht hij hun welkome berichten uit de valleien, en versterkte hun geloof onder de moeilijkheden, waaraan zij blootgesteld waren sinds de noodlottige vervolging.

Hij vond in Marseille een bejaarde leraar van de Dauphinese Alpen, Victoire genaamd, die in de afgelopen jaren veel zendingstochten in het gezelschap van zijn vader ondernomen had. De oude man luisterde met tranen in de ogen naar Henri's inlichtingen over zijn oude vriend, die met de warmte van een innige gehechtheid gegeven werden. "Ik zou wel willen," zei hij, "dat ik hem nog eens kon zien voor mijn dood," en daaraan voegde hij een andere wens toe: "Och, dat ik bij mijn eigen volk kon sterven en daar begraven worden."

"En waarom zou u niet, vader?" vroeg Henri.

"Waarom niet?" herhaalde de oude man, "ja, zwakkere mensen hebben wel een langere reis gemaakt."

"Het zou mij niet ophouden," begon Henri weer, "om een gedeelte van mijn weg terug te gaan, want ik zou graag door het noordelijke deel van Dauphiné heen trekken, en als mijn gezelschap en mijn arm u van dienst kunnen zijn, vader, dan zal het mij een eer zijn, als gij er over beschikken wilt." Hiertoe werd snel besloten, en Henri verleende de

oude reisgezel zijn bereidvaardige diensten, tot hij hem op korte, gemakkelijk af te leggen afstand van Abriës gebracht had, waar hij er zeker van was, door broeders in het geloof verwelkomd te worden.

Henri had gebruik gemaakt van de omstandigheden, die de reisomstandigheden aanboden, om nu en dan eens een gepast woord te spreken tot medereizigers, of tot de bedienden van de kleine herbergen, waar zij overnachtten; maar pas toen hij alleen was, kon zijn reizend dienstwerk als "begonnen" beschouwd worden.

Van zo'n dienstwerk bezitten wij een waardevolle mededeling in de geschriften van een inquisiteur. "De Waldenzer zendelingen," zegt Rainier, hun bittere vijand, "krijgen toegang tot de hogere klassen door als marskramers rond te reizen. Aan personen van aanzien bieden zij zaken als ringen en sluiers te koop aan. Nadat de aankopen gedaan zijn, en men aan de marskramer gevraagd heeft: "Hebt gij niets anders te verkopen?" antwoordt hij: "Ik heb nog kostbaarder spullen, en ik zou ze u cadeau willen geven, wanneer u belooft mij

niet aan de geestelijkheid te verraden." Wanneer hij dan op dit punt gerustgesteld is, gaat hij verder: "Ik heb een parel, die zo schittert, dat zij de mens God kan doen kennen, en een andere zó kostbaar, dat zij de liefde tot God aansteekt in de harten van hen, die haar bezitten. Hij spreekt van parels in figuurlijke zin; dan zegt hij een gedeelte uit de Schrift op, dat hij erg goed kent, zoals dat van Lukas: "En de engel Gabriël werd gezonden," of de woorden van Jezus in Johannes 12: "En vóór het feest," enz. Wanneer hij ziet, dat hij geslaagd is om de aandacht van zijn hoorders te boeien, wijst hij hen op dit gedeelte van Mattheüs 23 of Markus 12: "Wee u, want gij eet de huizen van de weduwen op," enz.

Wanneer hem gevraagd wordt, wie hiermee bedoeld worden, antwoordt hij: "De geestelijkheid en de geestelijke orden." Dan vergelijkt de ketter de toestand van zijn kerk met de van de Rooms-Katholieke. "Uw priesters," zegt hij, "zoeken praal in hun kleding en in hun handelingen; zij houden ervan vooraan te zitten, en worden graag meester, Rabbi, genoemd, maar wij zoeken zulke meesters niet!... En omdat wij het ware Christelijke geloof bezitten, een zuivere leer verkondigen en een rein leven prediken, vervolgen de Farizeeën en Schriftgeleerden ons tot de dood toe, zoals zij Christus Zelf vervolgden."

Na deze en dergelijke redevoeringen gaat de ketter verder om tot zijn toehoorder te zeggen: "Onderzoek en beproef wat het zuiverste geloof en de meest volmaakte godsdienst is: die van de Roomse kerk of die van ons, en kies dan welke u wilt." Aan deze schets, die de bezigheden van Henri en velen van zijn broeders belicht, moeten wij nog een belangrijke opmerking toevoegen. Hij wist, dat alleen het licht de duisternis kan overwinnen, en dat geen ontkenningen alleen, maar ook vaste waarheden nodig zijn om de ziel rust te laten vinden, want anders was het van weinig belang haar van haar leugenachtige toevlucht te beroven. Daarom was het middelpunt van zijn prediking de liefde van Christus, en niet de zonde van "de geestelijkheid en van de geestelijke orden." Hij deinsde er niet voor terug zijn hoorders te zeggen, dat vasten, zelfkastijding en ook vergeving van de priester hun zonden niet konden wegnemen, maar hij wees hen eerst op Hem, Wiens bloed voldoende was om hun geweten van de zonden te zuiveren. Hij wist, dat er vermoeide harten te vinden waren onder het stalen harnas van de ridder, het geborduurde kledingstuk van de edelvrouw en het ruwe kleed van de boer; en het was zijn hoogste en edelste streven om deze harten tot de grote Drager van onze lasten te brengen.

5. Het kasteel

Op een zoele zomerdag zien wij Henri beladen met zijn pak, en erg vermoeid, langzaam verdergaan op de stoffige weg; de hemel was grijs en beneveld door de ongewone hitte; en de beschroeide en bestoven olijfbomen zagen er uit als had de zon hun laatste levenssappen opgedroogd. Na een lange reis bevond hij zich eindelijk in Languedoc, het land van zijn geboorte.

"Ik kan niet meer dan twee mijlen van de plaats van mijn bestemming verwijderd zijn," dacht de jonge koopman, die met vermoeide ledematen, maar met een moedig hart doorliep. "Bij de volgende hoek zal ik waarschijnlijk het kasteel van Montmartre zien. Ik herinner mij, dat het plotseling voor het oog van de reiziger verschijnt. Geve God, dat ik in de gelegenheid moge zijn om de vriendelijkheid, die de jonge heer mij bewees, toen ik negen jaar geleden als een arm, uitgeput, beklagenswaardig kind aan zijn deur kwam, nu tienvoudig aan zijn hart te vergelden, en opene Hij zijn hart, en dat van anderen onder zijn dak, om te luisteren naar de woorden, die door mijn onwaardige lippen tot hem zullen komen."

Enkele uren later klopte hij aan de gegrendelde poort van het statige en sterke kasteel van de baron van Montmartre, waar hij op reis naar de valleien zo gastvrij was ontvangen. Na even wachten verscheen een ruwe, norske portier, die Henri's verzoek om binnengelaten te worden, kortaf weigerde.

"Wij hebben hier geen mooie dames," zei hij, "die uw parfums en prulletjes nodig hebben, en mijn heer ziet liever geen landlopers." Henri was door deze weigering niet uit het veld geslagen, maar probeerde door overreding zijn doel te bereiken, toen een rijk geklede ruiter, door een koppel honden gevolgd, op de poort kwam toerijden, die door de portier onmiddellijk met onderdanige gehoorzaamheid opengegooid werd. Henri keek op, en verwachtte het welbekende gezicht van de jonge heer te zien, die hem eens zo vriendelijk behandeld had. Hij was teleurgesteld: één blik was voldoende om hem ervan te overtuigen, dat het lichte haar en de lichte baard en het bleke sproetige gezicht niet van Gaspard de Montmartre waren.

Ondertussen was de ruiter afgestegen: hij wierp de portier de teugels toe, en blies op een zilveren jachthoorn, die aan zijn zij hing, toen opeens zijn oog op Henri viel, die hij zeer uit de hoogte, maar een beetje nieuwsgierig opnam.

"Wie is die kerel?" vroeg hij.

Henri kwam dichterbij, boog voor de jonge ridder, en antwoordde voor zichzelf:

"Mijnheer, ik ben een koopman, ik ben van de grote stad Marseille hierheen gereisd met mijn waren. Als u het mij vergunt, dan heb ik verscheidene zaken, die..."

"Heb je kappen en riemen voor valken?" viel de jonge edelman hem in de rede.

Gelukkig was Henri van deze zaken voorzien, dus antwoordde hij instemmend.

"Dan zal ik ze op mijn gemak nakijken." "Etienne!" ging hij verder tegen een jongen met een somber uiterlijk, die op het blazen van zijn hoorn tevoorschijn gekomen was, "breng die man naar de kleine, rode kamer, en laat hem daar wachten, tot ik kom." "Maar hoor," voegde hij eraan toe, "bega niet een van uw lompheden, of je zult met de hofmeester aan de stok krijgen, en die laat niet met zich spotten."

De page draaide zich zwijgend om, en wees de weg door de lange en sombere gangen van het kasteel. Nauwelijks waren zij buiten het gehoor van de edelman, of hij mompelde met een knorrig gezicht: "Weinig gehoorzaamheid zou u van mij ondervinden, als ik er maar niet bang voor was mijn schouders met de zweep in aanraking te brengen."

"Is die man dan niet de zoon van uw heer, de baron?" vroeg Henri.

"Zeker niet. Hij is een bloedverwant van mijn heer; hij heet Bertrand d' Aymonet."

"En zijn zoon?"

"Ach mijnheer, die is ziek. Een jaar geleden heeft hij op de jacht zijn rechterarm gebroken, en sindsdien is hij nooit meer dezelfde geweest; ook zeggen de doktoren, dat hij er nooit meer helemaal bovenop zal komen. De heiligen mogen hem genadig zijn. Hij had een open hart en een warme hand en was niet als -"

Henri had er weinig behoefte aan zulke gevaarlijke vertrouwelijke mededelingen uit te lokken, en viel hem daarom in de rede door naar de baron te vragen.

"Hij is niet meer degene, die hij vroeger gewoonlijk was. Hij wijdt zich de laatste tijd veel aan de godsdienst, in ieder geval sinds de komst van de nieuwe biechtvader, die ons zware boetedoeningen oplegt en een streng Katholiek is."

Terwijl de jongen dit zei, nam zijn gezicht een vreemde uitdrukking van walging en afkeer aan.

"Hier zijn wij er eindelijk," riep hij, en bracht Henri in een groot, sierlijk gemeubileerd vertrek met wandkleden behangen, waarin rood de hoofdkleur was.

"Ik durf hier niet te blijven, maar ik zal u nog wel eens zien." Daarna sprong zijn gids de smalle trappen af, om in de vertrekken van de bedienden het welkome nieuws mee te delen, dat een reizend koopman in het kasteel was gekomen, en dat zij snel gelegenheid zouden hebben hun nieuwsgierigheid te bevredigen met de koopwaar en de verhalen uit vreemde streken.

Alleen gelaten maakte Henri zijn pak los en viel uitgeput van vermoeidheid op een stoel neer. Hij was meestal gastvrijer ontvangst gewend in de plaatsen, waar hij kwam; want in die tijd werden mensen van zijn beroep even welkom ontvangen in de zalen van de edelen als aan de haard van de eenvoudige mensen. Maar hij had geleerd zich in al deze dingen te schikken, en hij hield zijn doel steeds zó vast voor ogen, dat hij nogal wat minder lette op de genoegens en ongemakken van de weg, die daartoe leidde. Kon hij maar één hart binnen deze muren vrede brengen! Uit de woorden van de page bleek, dat die hier treurig gemist werd.

Zijn gedachten raakten echter snel in de war, en leunend op zijn pak, viel hij op zijn stoel in slaap, niet ver van een gordijn, dat de kamer, waarin hij zich bevond, van een ander vertrek scheidde.

Hoelang hij geslapen had, wist hij niet, toen hij wakker werd door luide stemmen in de aangrenzende kamer. Hij kon niet vermijden, dat hij hoorde, wat er gesproken werd, hoezeer hij er ook een hekel aan had de rol van luistervink te spelen. Iemand eiste, meer nog dan hij het wel vroeg, geld te leen, dat hem op een onbeschrijfelijke toon van verachting en afkeer geweigerd werd in bewoordingen als deze: "Als ik goud had, zou ik het liever gesmolten door uw keel gieten, dan het u voor uw genoegens te lenen."

De toon, waarop geantwoord werd, getuigde van weinig minder afkeer, en was veel bozer.

Henri meende de stem van Bertrand d'Aymonet te herkennen.

"Ik zeg u, Gaspard, dat ik eens uw goud bezitten zal, en eveneens de naam en de rechten, die u wederrechtelijk verkregen hebt."

"Al is mijn rechterarm verminkt," luidde het weerwoord, "toch is mijn linker sterk genoeg, om mijn rechtvaardige zaak tegen zo'n lafaard als u bent, te verdedigen."

"Rechtvaardig," brulde Bertrand in dolle woede. "Rechtvaardig, dat het land van Montmartre overgaat van zijn eigen familie op -" "Zijn zoon, de zoon wiens recht om die naam te dragen en dat wapenschild te voeren door zijn edele leenheer en bondgenoot, de graaf van Toulouse, erkend is."

"Ja waarlijk," grijnsde d'Aymonet, "door die ketterse graaf, wiens goederen door een besluit van de Heilige Kerk aan een ander gegeven zijn, en die andere, de dappere De

Montfort, heeft zijn ridderlijk woord gegeven om mij te ondersteunen."

De kreet, die Henri's ontsteltenis hem afperste, toen hij deze woorden hoorde, had men wel in de andere kamer kunnen horen.

In zijn afgelegen verblijf in de valleien had hij niet eens gehoord, dat de graaf van Toulouse zijn dappere en edelmoedige neef in diens

ondergang gevolgd was. En waren zijn bezittingen ook aan De Montfort gegeven? Had het hem zó weinig gebaat, dat hij zijn hulpeloze en trouwe leenmannen aan zichzelf had overgelaten, en eer, geweten en genade in de steek gelaten had, om zich als slaaf aan Rome te verkopen?

Hoe bitter moest het na dit alles nog zijn om te bezwijken als een martelaar, maar zonder kroon eerloos en zonder troost.

Op dit ogenblik dankte Henri de la Vaur God vurig voor de korte loopbaan van zijn vereerde meester en diens treurige, maar vlekkeloze afloop.

Er zijn tijden, wanneer het beste, dat men zelfs op aarde doen kan, is te sterven, en in meer dan één zin zijn de woorden van onze Heere waarheid, dat hij, die zijn leven zal willen behouden, het zal verliezen.

Geheel vervuld met deze gedachten, luisterde hij niet langer naar de heftige ruzie van de twee jonge mannen. Maar op het laatst trokken enkele woorden zijn aandacht door de toon van hartstochtelijke ernst, waarop zij geuit werden. De spreker was degene, wiens gezicht hij nog niet gezien had. In antwoord op een beledigende uitdrukking over de uitgebreide goederen van de Montmartres riep hij uit: "Groot zijn zij en rijk, maar er zijn nog andere zaken om naar te streven. Waren zij alleen de twistappel tussen ons, minder scherpe wapens dan het zwaard zouden die onenigheid kunnen vereffen. Maar luister, Bertrand d'Aymonet. Ik wil niet dat er misbruik van het vertrouwen van mijn vader gemaakt wordt, dat men in zijn ouderdom de grondregels van zijn hele leven omverwerpt, en dat zijn naam, zijn land en zijn rijkdommen gebruikt worden om zaken te bevorderen, die hij in zijn ziel verfoeit de zaak van Langue d'Oil tegen Langue d'Oc; van Anjou en zijn ruwe aanhangers tegen de vrije heren van Provence, van priesterbedrog en eerloze vervolgingen van mensen, die hun haardsteden en hun leven verdedigen. In deze twist zal ik mij wagen, en zo helpe mij God, ik zal met mijn linkerhand als een trouw ridder, het recht tegen een lafaard en een verrader verdedigen."

Het antwoord, zo het al gegeven werd, was te zacht om het oor van Henri te bereiken, maar hij hoorde, hoe iemand de kamer verliet en de trap afdaalde. Daarop volgde een lange stilte, slechts door een zware, diepe zucht afgebroken. Eindelijk scheen het, dat iemand met langzame en onvaste stap de kamer doorliep, en op hetzelfde ogenblik werd het gordijn weggetrokken. Henri twijfelde er geen ogenblik aan, of hij bevond zich in de aanwezigheid van de erfgenaam van Montmartre, hoewel hij in plaats van de mooie, vrolijke jongen, die hem vroeger met vriendelijke woorden en daden verkwikt had, nu een jonge ridder voor zich zag staan, weliswaar groot van gestalte, maar vervallen en uitgeteerd, blijkbaar ten gevolge van een ongeneeslijke wond, terwijl zijn kleding wel rijk was, maar sporen van onverschilligheid en wanorde droeg. Bij het zien van Henri schrok hij; zijn gezicht werd rood van verrassing en misschien ook wel van ongenoegen bij de gedachte, dat deze vreemdeling kon geluisterd hebben. "Wie was zo dom u hier te brengen?" vroeg hij op geprikkelde toon.

Henri wilde de page niet verraden, die hem, zoals hij reeds vermoedde, niet in de kleine, maar in de grote, rode kamer gebracht had. "Ik moest hier wachten op een jonge heer, die ik bij de poort gezien heb," was zijn antwoord.

"En hoelang hebt u wel op zijn komst gewacht?"

"Werkelijk mijnheer, dat kan ik u niet zeggen, want uitgeput van mijn tocht viel ik in

slaap."

"Goed. Men had u echter wel eerst naar de eetzaal kunnen brengen, wat brood met vlees en een beker wijn zouden uw slaap niet verontrust hebben."

Henri boog. "Als mijn heer het vergunt, zou ik graag van deze gelegenheid gebruik maken, om hem mijn waren te laten zien."

"Het is de moeite niet waard, koopman. Jammer voor u, dat hier geen mooie dame is om uw zijde en uw doeken te bewonderen."

En hij glimlacht; een glimlach, die Henri naar het verleden terugvoerde, en hem dat vreemde geheimzinnige gevoel deed onder- vinden, dat wij allen kennen, van een blik of van woorden, die wij vroeger gezien of gehoord hebben, zonder dat wij weten waar of wanneer.

Hij antwoordde ernstig:

"Toch ben ik verheugd iets te hebben, waaraan mijn heer behoefte voelt."

Waarschijnlijk uit louter welwillendheid, vroeg Gaspard de Montmartre, of hij in zijn voorraad enkele van die lange, kunstig gevlochten zijden koorden had, die door ridders van die tijd veel aan hun helmen gedragen werden. Gelukkig had Henri ook deze voorhanden; hij bracht ze tevoorschijn, en de jonge ridder, die zich op de stoel geworpen had, door Henri bij zijn binnenkomen verlaten, liet ze lusteloos door zijn vingers gaan. Henri keek hem, terwijl hij dit deed, met droeve belangstelling aan. Wist hij dan niet, wat anderen maar al te goed wisten, dat hij naar alle waarschijnlijkheid nooit meer een helm of borstharnas dragen zou? Ondertussen had Montmartre zijn keuze bepaald, en daarvoor betaald.

"Ik hoef u niet te vragen, waar u vandaan komt," zei hij, toen hij Henri enig zilvergeld in ruil voor zijn goed gaf, "u spreekt de taal van Languedoc zoals maar weinig inwoners. Ik zou u voor een dichter, of minstens een zanger houden, die door de noodlottige vervolgingen beroofd van beschermers en brood, meer voordeel zag in het verkopen van kant, dan in het zingen van liederen, als ik niet wist," voegde hij er met een lach aan toe, "dat een beoefenaar van de fraaie kunsten zich nooit met succes op handelszaken toeleegde." "Ik ben geen dichter en ook geen zanger," antwoordde Henri, "maar wel een inwoner van Languedoc, en ik heb in deze oorlogen helaas veel meer dan beschermers en levensonderhoud verloren. Maar ik kan mijnheer nog andere koopwaar tonen," ging hij verder, want hij had reeds een aanvalsplan bedacht. Het was weliswaar gewaagd, maar tot zekere hoogte was hij bekend met de vesting.

"Ik heb niet meer nodig," antwoordde de edelman.

"Ik heb," zei Henri, de ogen ernstig op hem richtend, "ik heb en breng u, meneer, wat u het meest nodig hebt."

Gaspard de Montmartre veranderde van kleur. Kon dit een aanslag zijn van d'Aymonet, of van zijn waardige bondgenoot Vidal, de zwarte Katholiek, de biechtvader, en nu bijna de dwingeland van de oude baron? Of kon deze koopman (naar zijn uiterlijk te oordelen, een schrandere onverschrokken jongeman) zijn gesprek met zijn vijand gehoord hebben; en wilde hij hem nu onderhands hulp aanbieden, om een plan tot wraak uit te voeren? Misschien, dat er tussen deze vreemde flessen met parfums wel één met vergif was. Nee, de hemel zij dank, zóver was het met hem nog niet gekomen, hij wilde slechts eerlijke wapens gebruiken.

Henri begon weer te spreken: "Ik heb kostelijke geneesmiddelen." "Die heb ik ook," antwoordde Gaspard losjes, vastbesloten zich in geen geval te verraden. "Dat zeggen de doktoren tenminste."

"De geneesmiddelen, die ik bezit," ging de zendeling-koopman verder, "genezen niet het vergankelijke lichaam, maar de onsterfelijke ziel. Ik heb er één, dat vrede geeft."

"Wie,... wie bent u dan?" vroeg Gaspard in afgebroken woorden. Zijn ontroering verhinderde hem verder te gaan.

"Ik ben niets dan een man belast met het spreken van woorden Gods tot allen, die mij willen horen."

"U bent een Albigenzer ketter."

Henri was verrast door deze snelle gevolgtrekking. "Geloof u dan," vroeg hij, "dat kettters als enigen het geheim van de vrede bezitten?" "Nee," antwoordde de jongeman, die zijn kalmte weer teruggekregen had, "maar ik moet nog leren, wat het is vrede te smaken. Ik houd het louter voor een klank, een naam en een gedeelte van het Pax Vobiscum van een zingende monnik."

Hij sprak met bittere scherts, of liever in bittere ernst.

Maar Henri zei de regels op uit de "Nobla Leyon":

Si wea aleun bon, que ame et tema Jeshu Xrist etc.

Tot zijn grote verwondering vervolgde Gaspard de Montmartre het slot.

"En bent u niet bang, Waldens, "ging hij verder, "om tot mij van ketterij te spreken? De Montmartres zijn altijd trouw geweest aan het Katholieke geloof. Ik heb u geen zekerheid gegeven, geen veiligheid beloofd, en ik hoef maar aan deze bel te trekken om u in aanwezigheid te brengen van hem, bij wie uw leven geen uur zeker is. In dit kasteel bevindt zich een monnik, die door de Paus tot inquisiteur inzake ketterij benoemd is; hij is wreed, meedogenloos en even streng in zijn voornemens als in hun uitvoering. Eén woord tot hem, en u bent verloren."

"En dat woord zal nooit komen over de lippen van de heer Gaspard van Montmartre."

"Hoe kent u mij?"

"Door uw gezicht en uw hart; dat hart, waarvan ik de ware stem hoor door de boze woorden heen, die uw lippen uiten, en waarvan de grootste behoefte uitgaat naar iets onbestemds, dat de aarde u niet kan geven, en ook de hemel niet, zoals uw priesters u die voorstellen. Hebt u ooit het verhaal van Gods liefde voor zondige mensen gehoord?"

"Ik heb gehoord, hoe God de goede mensen liefheeft."

"Hij heeft zondaars lief; hen, die ver van Hem afgedwaald zijn; hen, die Hem verlaten en vergeten hebben. Luister eens, hoe Hij u gezind is.

En Henri vertelde de mooiste en meest aandoenlijke van de gelijkenissen: die van de verloren zoon. Gaspards ogen keerden zich niet van hem af; zij hadden een uitdrukking van vurige, ingespannen, bijna pijnlijke belangstelling. Maar bij de woorden: "Ik zal heengaan en tot mijn vader gaan", toen keerde hij plotseling zijn gezicht af, en bedekte het met de handen.

Toen Henri geëindigd was, heerste er stilte; hij zag, hoe Gaspards hele lichaam beefde, terwijl een geluid als van onderdrukt snikken zijn oor bereikte. Maar ineens hief Montmartre het hoofd op; bijna helemaal vrij van alle sporen van ontroering.

"Stil," zei hij op angstig fluisterende toon, "ik hoor voetstappen, wij moeten zo niet overvallen worden. Maar ik moet en zal u weerzien. Ik heb misschien evenveel te horen als mee te delen. Het is tijd voor het avondeten, begeef u onder de overigen; eet, drink en wees zo vrolijk en ongedwongen als voor u mogelijk is, maar pas op, verraad u niet, want de monnik Vidal is een echte adder. De hofmeester zal u een goede slaapplek aanwijzen, en morgen komt u - hier - een uur na zonsopgang."

Hij kon niets meer zeggen, want op dat ogenblik kwam een monnik in zijn zwart ambtskleed en met sandalen aan de voeten de kamer binnen; hij scheen een vriendelijk, gul, goedaardig man te zijn, en Henri vroeg zich af, of hij inderdaad aan de beschrijving beantwoordde, die Gaspard de Montmartre zo-even van hem gegeven had.

6. De weg van overtreding

Terwijl de bewoners van het kasteel Montmartre van hun rustige slaap genieten met uitzondering van één, wiens ogen open worden gehouden door lichamelijke pijn, geestelijke angst en verslagenheid, kunnen wij een korte opheldering geven van de bijzondere omstandigheden, die deze plaats op dat moment tot een toneel van ingekankerde en dodelijke haat maakten. De baron was een man van gevorderde leeftijd; dapper en oprecht zover als zijn niet al te zeer verlicht geweten hem dit deed zijn, terwijl hij nu en dan bewonderenswaardige blijken van edelmoedigheid gaf. Maar eveneens was hij trots, koppig en in hoge mate eigenwijs. Hoewel bijgelovig en onwetend, bezat hij geen geringe mate van natuurlijke scherpzinnigheid, en was hij heel vaak hoogst nauwkeurig in zijn gevolgtrekkingen. Maar zijn geestelijke blik was van die soort, die duidelijker ver verwijderde voorwerpen onderscheidt, dan die, die vlak onder zijn ogen komen.

Zijn politieke gevoelens waren beter dan die van de meesten van zijn tijdgenoten; maar ten gevolge van de drift en het vooroordeel, die hem de grenzen van het gezond verstand deden voorbijkijken, was zijn dagelijks leven een aaneenschakeling van allerlei misgrepen. Uit politiek oogpunt beschouwde hij de vervolging tegen de Albigenzen met onverholen afkeer. Met het onderdrukte volk had hij echter niet het minste medegevoel. Hij beschouwde hen als een troep dweepers, met wie men liever niets te maken moest hebben, en die zeer dwaas handelden door hun leven op te offeren voor hun bespiegelende denkbeelden, die hij verklaarde nooit te zullen begrijpen, wat niet te verwonderen was, omdat hij heel zijn leven door nooit een enkel uur aan ernstige overdenking ervan gewijd had. Dit echter begreep hij, dat de aanhangers van deze sekte vijanden waren van de bestaande orde van zaken, en vooral van de Roomse geestelijkheid.

De onbegrensde verdorvenheid van de geestelijkheid had, zoals wij gezien hebben, veel onderwerpen aan de spotzieke geest van de zangers geleverd. De schraapzucht, veinzerij en laagheid van deze stand, had die zowel bij de edelen als bij het volk in minachting gebracht. De priesters en monniken hielden zich voortdurend onledig met het beroven van zieken, weduwen en wezen en allen, die het ongeluk hadden binnen hun bereik te komen; terwijl zij het geld, door de schandelijkste middelen afgeperst, in ongebondenheid en dronkenschap doorbrachten... De edelen voelden zo'n afkeer tegen de geestelijkheid, dat zij hun kinderen niet tot priester wilden laten opleiden. De kerkelijke ambten, die vervuld moesten worden, schonken zij aan bedienden en onderhorigen. De uitdrukking: "Ik zou liever een priester zijn dan zo'n onwaardige daad begaan", werd spreekwoordelijk.

Simondi, Letterkunde van Europa.

Mensen van zijn slag zijn gewoonlijk behoudend, en hoewel hij de verdorvenheid van de geestelijkheid erg kon bespotten, wanneer de rode wijn van Languedoc het bloed sneller door zijn aderen deed vloeien, of een schandelijk verhaal van priesterlijke schraapzucht of onzedelijkheid hem ter ore kwam, zo brachten deze uitbarstingen van drift hem niet tot een gevestigde overtuiging, die hem tot handelen had kunnen aansporen, maar vond hij het voldoende zich met de stroom mee te laten drijven als een vrij trouw lid van de Katholieke kerk, en "een goed Christen", tenminste in de waardering van de vriendelijke, meegaande priester, die vele jaren lang het ambt van biechtvader met wederzijdse goedkeuring vervuld had. Kortom, de baron was een werelds man en vervuld met de zaken, belangen en dingen, die gezien worden, terwijl

zijn begrip van de dingen, die niet onder het bereik van de zintuigen liggen, zeer onzeker en vaag was. Zijn afkeer tegen de vervolgingen, voorzover die ging, berustte op goede grond; hij begreep wat de gevolgen van die beweging zijn zouden, wat later bevestigd is geworden, niet alleen door de uitroeiing van de Albigenzen, maar door de verwoesting van de schone streken door hen bewoond; hij zag hoe de welvaart, de onafhankelijkheid en de nationaliteit van de volken, die de taal van Languedoc spraken, op het spel stonden, en hij voorzag reeds in de toekomst de ontvolking van Zuid-Frankrijk, de onherroepelijke ondergang van de taal en de letterkunde van de zangers en dichters, en tenslotte de bloedige overweldiging door een noordelijke buurvorst. Er was vooral één zaak, die hem dit geval bijzonder helder deed inzien. In vroeger jaren had zijn huis veel belangrijke voorrechten van de graaf van Toulouse ontvangen, en dit vergolden door een trouwe gehechtheid - die het midden hield tussen bondgenoten leenmanschap - aan de regerende graaf. Het doorluchtige huis van Toulouse was in die tijd het machtigste van Zuid-Frankrijk, en zijn graven ontbrak het aan niets dan de naam om Koning te zijn. Maar door de vervolgingsoorlog werd hun macht en grootheid in zeer dreigend gevaar gebracht, en De Montmartre begreep, dat wanneer zij bezweken, de vele kleinere vorsten, burggraven, baronnen en heren, die in hun paleizen vorstelijke praal tentoonspreidden, en een onbepert gebied bestuurden, spoedig de slachtoffers van de vijand zouden worden en dat de hele stand van zaken dan een zeer ongunstige wending zou nemen, voorzover hij, Bertrand de Montmartre, erin betrokken was. Daarom was het teken van het Witte Kruis en allen, die dat droegen, even gehaat in zijn oog. Verbeeldt u dus zijn verontwaardiging, toen hij hoorde, dat zijn naaste bloedverwant, de heer d'Aymonet, de zoon van een overleden zus, onder invloed van een godsdienstige dweperij zich bij de voorstanders van de kruistocht had geschaard, en zich zelf op aanraden van een onzinnige monnik - zo durfde de baron in zijn woede de te vrezende St. Dominicus noemen - bereid getoond had de belangen van zijn huis en van zijn beste vrienden en landgenoten te ondermijnen. Nu stond er tussen de afvallige heer d'Aymonet en de gehele erfenis van de baron De Montmartre slechts een gebrekkig en ziekelijk kind. Montmartre was op gevorderde leeftijd getrouwd; zijn vrouw stierf na enkele jaren, hem een kind nalatend, dat naar alle waarschijnlijkheid nooit lang genoeg zou leven, om zijn landen en waardigheden te erven, en al bracht hij het zover, toch te zwak zou zijn om ze onder al de stormen van die ruwe perioden te bewaren.

Het was daarom een grote geruststelling voor de baron, toen een groepje predikmonniken, die op hun reis door het land gastvrij op zijn kasteel ontvangen waren, hem verzochten, het kind mee naar hun klooster te mogen nemen, waar, zoals zij vertelden, veel genezingen waren bewerkt door bemiddeling van de heilige Nicolaas, de bijzondere beschermer van kinderen, en door de invloed van enkele beroemde relikwieën, die zij bezaten. De baron was bijgelovig genoeg, om geloof aan deze verhalen te hechten; hij vergunde het kind met de monniken mee te gaan, voorzag hem van een behoorlijk gezelschap, en voegde er een aanzienlijk geschenk aan toe, als een voorspel van wat hij zou willen geven als de genezing volgde. De tijd ging voorbij, de monniken gaven de gunstigste berichten over de kleine Gaspard, maar verlangden een langer verblijf in de zuivere lucht der Dauphinese Alpen, waartussen het klooster gelegen was. De baron stemde maar al te graag toe, want wat zou hij op zijn kasteel met een ziekelijk, moederloos kind doen?

Hij zond nog meer goud naar het klooster, en deelde zijn voornemen mee om zijn zoon te komen opzoeken, maar men deed hem dat plan gemakkelijk uitstellen. De monniken hadden in het begin geen opzettelijk bedrog op het oog, maar zij werden er van stap tot stap toe gebracht. Het was een grote verleiding om onjuiste berichten te geven, om

"beter" in plaats van "erger" en "sterk" in plaats van "zwak" te schrijven, waar die kleine woordjes zo makkelijk op het perkament neergezet, mild met talrijke goudstukken beantwoord werden. Door de grote afstand en het zeldzame verkeer in die dagen konden ze hopen niet binnen korte tijd ontdekt te worden, temeer omdat zij de voorzorg genomen hadden, om zijn gevolg van het kind te verwijderen, en door hun handlangers te vervangen, terwijl zij ervoor zorgden, dat de mensen, die het contact tussen het kasteel en het klooster onderhielden, tot de hunnen behoorden. Het voorgenomen bezoek van de baron beschouwden zij als zeer onwaarschijnlijk. Geheel verdiept in andere zaken en volkomen argeloos, liet deze dan ook zeven jaren voorbijgaan voor hij zijn zoon terugzette; maar toen deed hij het ook op een wijze, die geen uitvluchten of uitstel toeliet, terwijl hij eveneens zijn voornemen mededeelde om zijn zoon in eigen persoon te komen ophalen. Dit bericht viel als een donderslag op de verschrikte monniken. Lange tijd hadden zij werkelijk gehoopt, dat het kind zijn zwakte zou te boven komen en zijn gebrekkigheid in zekere mate zou weggroeien. Maar toen het tegendeel bleek waar te zijn, hadden zij de moed niet, en waren zij ook niet oprecht genoeg dit te bekennen, en in spijt van al hun zorgen was het kleine graf van Gaspard de Montmartre reeds gedolven op de begraafplaats van het klooster, toen de bode van de baron hen bereikte. Nu konden zij, in plaats van op rijke beloningen te hopen, de woedende toorn van de machtige edelman verwachten.

Juist op dit ogenblik bracht het toeval - zo het toeval is, dat de werktuigen voor hun halfbewuste misslagen zo vaak in de handen van de slechte mensen brengt - hen in aanraking met een knappe, gezonde jongen, die enigszins op Gaspard leek en dezelfde leeftijd had.

Als er met omzichtigheid op het bijgeloof van de baron gewerkt werd, zou het niet moeilijk zijn hem te doen geloven, dat de gebeden tot de heilige Nicolaas zulk een in alle opzichten gunstige herschepping hadden bewerkt, te meer omdat Gaspard slechts twee jaar oud was, toen hij van zijn vader scheidde. De grootste moeilijkheid bestond echter hierin, om het gekozen werktuig naar hun wil te buigen, want het zedelijk gevoel van de jongen was sterker ontwikkeld dan dat van de monniken, en hij kende zeer goed het onderscheid tussen goed en kwaad. Maar kwistige beloften van alles, wat de jeugd het meest bekoren kan, verdreven tenslotte zijn bedenkingen, en de zaak werd voldoende geschikt. Het kind was zeer schrand, en begreep de aanwijzingen hem gegeven zo snel en volkomen, dat er geen twijfel bestond, of hij zou zijn rol onverbeterlijk spelen.

Toen dus de baron met zijn talrijk gevolg zijn lang beloofd bezoek aan het klooster van de heilige Nicolaas bracht, toonde men de gelukkige vader een edele, flinke jongen, groot voor zijn leeftijd, knap van gezicht en onberispelijk recht van leden. Wie zou na dit alles nog geloof kunnen weigeren aan de machtige tussenkomst en de wondermacht van de heilige Nicolaas? De vreugde en de dankbaarheid kenden geen grenzen, en werden aan de dag gelegd op een wijze, die voor de monniken zeer welgevallig was. Geen vader was ooit trotser op zijn zoon; en vooral nu, op het tijdstip van zijn ruzie met de heer d'Aymonet over de kruistochten.

Hij dankte al de heiligen, want nu was er weinig kans, dat de afvallige kruisvaarder ooit de uitgestrekte landen van Montmartre zou erven, en de "drie marters van zwart op een veld van rood" in zijn wapenbord zou dragen. Hij begaf zich dadelijk met zijn weergevonden schat naar het hof van zijn vriend Raymond VI, graaf van Toulouse, waar de jongen tot zijn grote vreugde bewonderd en gevierd werd, en daarna bracht hij hem naar zijn eigen staten, om daar de gelukwensen van zijn vazallen te ontvangen. In korte tijd won de gewaande Gaspard de genegenheid van allen, van die van de

biechtvader af tot die van de minste arbeider die het land bebouwde. Er was niet veel gevaar, dat hij zichzelf verraden zou, want hij kon zich niet veel herinneren en had weinig te vergeten; en na verloop van tijd vergat hij als het ware geheel, dat hij een rol speelde, en beschouwde alles, wat hem omringde, als zijn rechtmatig erfdeel. Hij was een dappere, hooghartige jongen, die genoeg scheidde in allerlei waagstukken en mannelijke oefeningen, veel hield van grappen en vrolijkheid, en in hoge mate die hoedanigheden bezat, die men met het enigszins vage "betoverend" bestempelt.

Weliswaar bemerkte de biechtvader en ook anderen in hem een grote onverschilligheid inzake de godsdienst; vreemd voor iemand, die zijn eerste opleiding in een klooster genoten had; maar de gewone zorgeloosheid van de jeugd werd tot verontschuldiging voor elke tekortkoming aangevoerd, en de baron kon in zijn zoon en erfgenaam geen zweem van iets, dat minder goed was, vinden.

Zo gingen twaalf of dertien jaren gelukkig en in vrede voorbij. Maar toen volgden de veranderingen elkaar snel op; de oude biechtvader stierf, en werd vervangen door de cisterciënzer monnik Vidal, die zich langzamerhand meer en meer in de gunst van de baron drong. Met veel moeite slaagde de sluwe geestelijke erin de baron ervan te overtuigen, dat het voor het heil van zijn ziel noodzakelijk was zich met zijn relaties te verzoenen. Misschien zou de baron nog wel tot het einde toe volgehouden hebben, als d'Aymonet omstreeks die tijd zijn dood niet gevonden had in de bloedige en eerloze oorlog van De Montfort. Zijn zoon was niet aansprakelijk voor zijn dwalingen, bovendien leefden de verwanten op het tijdstip van die geboorte in vrede, en was hij nu als vanzelf tot hoofd van het geslacht bestemd. Bertrand d'Aymonet werd dus weer in gunst aangenomen en op het kasteel uitgenodigd. Maar de jongeman was eerzuchtig, en verlangde meer; de cisterciënzer monnik en hij waren geheime bondgenoten, en het doel van hen beiden was de gehate Gaspard te beroven, en de erfenis op een ander te doen overgaan. Bertrand had zijn rijkdommen en het land voor zichzelf op het oog, terwijl Vidal de gehele macht van de Montmartres aan de belangen van zijn orde en aan die van het pausdom wilde dienstbaar maken. Door de een of andere oorzaak begonnen zij het bedrog van de monniken van de heilige Nicolaas te vermoeden, en het is niet veel gezegd, dat zij hun ziel op het spel zouden willen zetten, om dit vermoeden tot zekerheid te maken.

Reeds hadden zij voorzichtig tot enkele onderhorigen hun twijfelingen laten merken, maar zij lieten de bedrogen baron nog in zijn gelukkige onwetendheid, alleen uit de welgegronde angst, dat hij de eerste man, die over zo iets zou durven beginnen, op staande voet voor zijn ogen in stukken zou laten houwen, of in het afschuwelijke kerkerhol van het kasteel laten werpen. Hij aanbad Gaspard, terwijl hij Bernard ternauwernood kon dulden; maar hij was oud en gebrekkig, en in ontwikkeling niet opgewassen tegen de geslepen en listige Vidal. Het ongeluk, dat Gaspard getroffen had, was dus een groot voordeel voor de tegenpartij. Toen hij ruim een jaar vóór het bezoek van Henri bezig was met jagen, werd hij van zijn paard geworpen en brak zijn arm. De geneeskunde had het in die tijd nog niet ver gebracht, en het staat te bezien, of de doktoren, voor de komst en hulp van wie de baron kosten noch moeite spaarde, het kwaad niet verergerden in plaats van de, gewenste genezing te bevorderen. Hoe het zij, na een jaar van pijnlijk lijden was het Gaspard nog niet mogelijk het gewonde lichaamsdeel te gebruiken, en wat erger was, zijn gestel werd ondermijnd door voortdurende aanvallen van slepende koorts.

Bertrand, die behalve in de aanwezigheid van de baron, openlijk lucht gaf aan zijn vijandschap en zijn vermoedens, raadde zijn neef gedurig sarrend aan, om voor zijn genezing weer naar de heilige Nicolaas te gaan, en Gaspard, die naar lichaam en ziel

leed, en door de arglistige woorden en vleierijen van Vidal veel van zijn invloed op de baron verloren had, en bovendien van het gebruik van zijn rechterarm beroofd was, voelde zich niet in staat deze beledigingen te straffen. Dit was de stand van zaken tijdens Henri's komst op het kasteel.

Hoewel onbewust van het ongelukkige treurspel, dat zich daar afspeelde, was zijn medegevoel voor de jonge edelman toch sterk opgewekt, en zijn vurig gebed vóór het ter ruste gaan en bij het aanbreken van de dag was, dat deze vermoeide en beladen ziel de ware rust mocht zoeken en vinden. Trouw aan zijn afspraak was hij in de rode kamer nog voor de zon door de geschilderde vensters drong, en grillige rode, blauwe en scharlaken figuren op de met matten bedekte vloer tekende.

Spoedig daarop verscheen de erfgenaam van Montmartre, die er vermoeid en koortsig uitzag, alsof de nacht hem geen slaap had gebracht. Na Henri's eerbiedige groet beantwoord te hebben, ging hij onder het gordijn door naar de aangrenzende kamer, waarvan hij de deur zorgvuldig sloot en grendelde, waarna hij terugkeerde en plaats nam, terwijl hij Henri wees hetzelfde te doen. Beiden zouden zich minder op hun gemak gevoeld hebben, als zij geweten hadden, dat Gaspards voorzorgsmaatregelen tegen luisteraars te laat kwamen. Uit een verborgen plaats achter het behangsel in de andere kamer sloop een in monnikskleed gekleed persoon onhoorbaar tot zó dicht bij het gordijn, dat de adem van de luisteraar het bijna in beweging bracht. Terecht had Gaspard de monnik Vidal een slang genoemd.

En nu speelde hij om een hoge inzet, zodat hij van harte meer dan dit had willen doen en wagen, in de hoop een geheim te ontdekken, dat voor hem meer waard was dan de bekende steen der wijzen. "Kijk mij aan, Waldens," zei Montmartre ineens, "en zeg mij, of u mij meer gezien hebt!"

"Welzeker, mijn goede heer," antwoordde Henri, "toen ik nu negen jaar geleden langs deze weg kwam na de verwoesting van mijn gelukkig thuis in Languedoc. De baron, uw vader, ontving mij gastvrij, en u sprak vriendelijk met mij, en gaf mij een goudstuk."

De jonge ridder streek zich met de hand over de ogen, en bleef enkele ogenblikken in gedachten verzonken, als iemand, die zich iets herinnert. Op het laatst zei hij: "Ik herinner 't mij. U bent van een edel geslacht, en uw naam is Henri - Henri V...."

"Henri de la Vaur was mijn naam, maar nu is Henri alleen voldoende."

"Waar hebt u de tussentijd doorgebracht?"

"Bij mijn broeders in het geloof, die mij om Christus' wil opnamen en in al mijn behoeften voorzagen."

"En wat voor een dwaze reden drijft u weer naar dit land, dat echt geen land van belofte is? Hoopt u uw verloren vaderlijk goed terug te krijgen?" vroeg hij losjes, zelfs enigszins spottend.

"Ik probeer goederen van groter waarde te verkrijgen," antwoordde Henri. "Ik zoek verloren zielen, opdat ik ze met Gods hulp terug mag voeren tot Hem, Die hen kocht met Zijn bloed."

"De leerstellingen van uw sekte zijn mij niet geheel vreemd," zei Montmartre ontwijkend.

Hierop volgde een stilte, waarna hij vroeg: "Van Wie sprak u gisteravond? Wie is de vader, van Wie u zei, dat Hij met liefde de verloren zoon verwelkomt?"

"Onze Vader, Die in de hemel is," antwoordde Henri ernstig en eerbiedig.

Het was steeds een van zijn eerste pogingen, om de strenge denkbeelden, die de Roomse leer over God aankweekt, te bestrijden. Hij stond op het punt een opmerking hierover te wagen, toen Gaspard hem inviel.

"Ik wist niet," zei hij, met een poging om zijn onverschillige, halfspottende toon weer

aan te nemen, "ik dacht natuurlijk niet, dat dit verhaal iets anders was dan een zinnebeeldige voorstelling. Ik denk, dat aardse vaders niet zo met hun verloren zonen zullen handelen." Iets in zijn stem, een eigenaardig, bijna aangrijpend geluid, deed Henri tot hem op kijken; in de klank van deze zorgeloze woorden scheen het hem als hoorde hij de kreet van een brekend hart.

"Ik dacht," ging Gaspard voort, "misschien werd onze Heiland ermee bedoeld. Sommigen zeggen, dat Hij barmhartig is."

Nog nooit in zijn leven had zich zo'n treurige verontwaardiging van Henri meester gemaakt, als op dat ogenblik. "Sommigen zeggen, dat Hij barmhartig is."

Had zelfs het kruis aan hen, voor wie het gedragen werd, niet anders dan dit geleerd? Zou die liefde met haar diepte en hoogte en voorbeeldloze grootheid zó lichtzinnig opgevat worden? Geen wonder, dat de zielen heren derwaarts geslingerd werden in die grote huilende wildernis, nu zij zó afgeleid werden van het enige hart, dat hen naar huis wilde brengen, van dat eeuwige Wezen, dat hen liefhad. Voor het oog van zijn verbeelding trok op dat ogenblik het gehele gevolg van pausen, priesters en monniken met hun leugenachtige verhalen van de maagd en van de heiligen, die op godslasterlijke wijze meer medelijdend werden voorgesteld dan de Koning der heiligen, en die als een scheidsmuur gebruikt werden tegen de heerlijkheid van Hem, Die uit de grond van Zijn hart zou hebben uitgeroepen: "Maar wee u, gij Schriftgeleerden en Farizeeën, gij geveinsden! want gij sluit het koninkrijk der hemelen voor de mensen, overmits gij daar niet ingaat, noch degenen, die ingaan zouden, laat die de woorden des levens, waarnaar de menselijke natuur zozeer smacht, in rijke mate verkondigt: "Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe."

"Hier ziet u uit," vervolgde hij, "hoe het hart van de Vader gestemd is ten opzichte van u, en mij, en alle zondaren. U leert hieruit ook het hart van de Zoon kennen, Die het "evenbeeld" is van de Vader. De Vader gaf de Zoon werd overgegeven omwille van uw zonden. Luister, en ik zal u dit verklaren." Toen predikte hij hem Jezus. Hij predikte Hem, zoals de apostelen dat zo dikwijls deden, niet zozeer door bewijsgronden aan Zijn leven en Zijn opstanding ontleend, dan wel door het eenvoudige verhaal van deze feiten, reeds groot in hun eenvoud. Hij wijdde het meest uit over Zijn dood, waarbij al de gloed, die in andere verhalen ons hart treft, koud en dof wordt, en waartoe wij in zo'n ontzettende relatie staan, als zijnde voor ons ondergaan, om door ons aangenomen te worden, opdat wij niet verloren gaan.

"Ziehier," zo besloot hij, "wat de liefderijke Heiland voor u geleden heeft, om u, de berouwhebbende verloren zoon, tot de vergevende Vader terug te brengen - wilt u komen?"

Gaspard luisterde als iemand, die in zijn droom een stem verneemt, waarvan hij weet, dat bij het ontwaken die altijd zal zwijgen, en die vreest door een enkele beweging het spel van de betovering te verbreken. Op het laatst zei hij diep geroerd: "U zou mij dit niet vragen, als u alles wist."

"Ja," antwoordde Henri, "toch vraag ik het u. Wat uw noden ook zijn, dáár is troost; wat uw zonden ook zijn, dáár is vergeving bij Hem."

"Waldens, ik ben niet wie ik schijn. Ik ben -" hier viel hij zichzelf plotseling in de rede, en vroeg op zachte, hese toon: "Wat was dat?" Henri zag niets; maar Gaspard, wiens zintuigen gescherpt waren door langdurige ervaring van sluwheid en bedrog, meende, dat hij een lichte beweging zag in het gordijn, dat de twee kamers scheidde. Hij sprong op, duwde het behangsel aan de kant, en stond ineens vlak voor Vidal. "Adder", riep

hij. Er was een dolk in zijn gordel, zijn linkerhand zocht het handvat, maar er was iets wij hopen de indruk van het verhaal, waarnaar hij net geluisterd had dat hem die opwelling deed onderdrukken. Hoe het ook zij, hij deed er goed aan. De forse monnik zou misschien een te geducht tegenstander voor de gebrekkige en ziekelijke jonge ridder geweest zijn.

Vidal deinsde een beetje terug, maar trad ook dadelijk weer met een beleefde gerustheid vooruit. "Ik vraag de edele Gaspard de Montmartre vergiffenis voor de list, waartoe ik ter wille van de heilige Kerk mijn toevlucht moest nemen. Gisteravond had ik reden die koopman ervan te verdenken, dat hij een van die bedrieglijke Waldenzen was, die van plaats tot plaats trekken met het doel om onvoorzichtige en onstandvastige zielen met hun schoonschijnende redenen te verderven. Het is waar, dat zulk een vermetele gedachte, om het geloof van de edele en streng-Katholieke erfgenaam van Montmartre aan het wankelen te brengen (deze woorden werden met een licht, nauwelijks op te merken spot uitgesproken) niet licht bij een ketter zou opkomen. Toch zou dit niet geheel onmogelijk zijn, en als een goed herder was het mijn plicht te waken. De edele heer zelf zal, ik twijfel er niet aan, zich verheugen in de ontdekking en ontmaskering van een wolf in schaapskleren; en mij vergeven, dat ik de vrijheid neem, die ketter in zijn tegenwoordigheid gevangen te nemen"; en nadat hij een kleine zilveren hoorn aan zijn lippen gebracht had, blies hij er tweemaal lang en zacht op.

"Doe dat, als u dat durft," dreigde Gaspard, terwijl zijn ogen vuur schoten. "Valse monnik, ik ben hier meester."

"Dat is inderdaad zo, edele heer," antwoordde Vidal met een andere betekenis in zijn stem dan in zijn woorden. "Willen wij dan de hele zaak voor uw edele vader brengen? Maar bedenk u, heer ridder," voegde hij eraan toe, "ik ben inquisiteur van het geloof, en ben gemachtigd om deze ketter te straffen door een overheid, die de machtige baron De Montfort zelfs niet maar terzijde stellen."

De lieden, die aan de oproep van Vidal gehoor gaven, kwamen nu één voor één in het vertrek.

"Kies nu," zei de monnik nog eens op half fluisterende toon tot Gaspard. "Laat mij begaan met deze ketter, óf bereid u voor op een volledige verklaring aan de baron, die hem niet zal kunnen redden; maar u weet zelf het best, hoezeer die u zou kunnen schaden."

"Geef u geen moeite om mijnentwil, heer van Montmartre," viel Henri in de rede, terwijl hij moedig naar voren stapte. "Ik ben bereid mijn geloof te verantwoorden."

"Ik zal u nog redden," riep Gaspard, die besluiteloos stond, terwijl de snel opeenvolgende veranderingen op zijn bleek gezicht zijn innerlijke strijd openbaarden.

"Brenge die kerel naar de slottoren," zei Vidal tot de bedienden. Dezen aarzelden en wachtten op de bevelen, die hun jonge heer niet wilde geven. "Schurken! horen jullie niet? Ik gebied, als dienaar van de Kerk, en met het recht mij door onze heilige Vader de Paus, geschonken."

Het noemen van deze grote naam was afdoende. Een van de mannen greep de koopman vast, die kalm zei: "U hoeft geen geweld te gebruiken. Wijs mij de weg, en ik zal rustig volgen."

Toen hij dit zei, wierp hij nog een droeve blik op Gaspard, en de uitdrukking van volslagen, hulpeloze ellende op het gezicht van de jonge ridder deed elk ander gevoel voor medelijden plaats maken. Toch was de overwinning van Vidal slechts gedeeltelijk. Hij had op het punt gestaan om te horen wat hij het meest begeerde, en had het niet vernomen. Juist op het belangrijkste ogenblik, toen Gaspard een bekentenis scheen te willen doen, die een eind zou gemaakt hebben aan de strijd tussen

hen, had zijn opgewondenheid hem tot een lichte beweging gebracht, die de altijd waakzame opmerkzaamheid van de jonge ridder getrokken had. Nu bleef hem niets over dan zijn verraad met de mantel van heilige ijver te dekken, en de ketter gevangen te nemen, door wie hij misschien nog een of ander nader bericht zou kunnen verkrijgen.

7. Uit de diepte

Ieder die de ruïnes van een middeleeuws kasteel gezien heeft, zal zich een vrij goed denkbeeld kunnen vormen van het sombere hol, waarin Henri de la Vaur op bevel van Vidal opgesloten was. Een flauw schijnsel van licht gunde hem de lage, gewelfde zoldering en de vochtige keien vloer van zijn kerker te onderscheiden; geen ander voorwerp deed zich aan zijn ogen voor, en zijn geestelijke gezichtskring was niet veel ruimer en helderder. Hij wist, in wiens handen hij gevallen was, en dat de inquisiteurs hun prooi niet gemakkelijk loslieten; hij wist, dat hij slechts voor één prijs zijn vrijheid zou kunnen kopen, maar die prijs koste niet alleen het afzien van enige opvattingen, maar verraad aan een levende en liefhebbende Meester, en daartegen kwam zijn trouw hart vastberaden op.

Dit besluit bespaarde hem veel uren van angst en strijd; hij mocht dan in duisternis verkeren, toch had zijn ziel een anker gevonden. Niemand verlangde meer dan hij "naar de dag"; maar het kwam zelfs niet bij hem op, dat zijn ankergrond onvast zou kunnen worden, en evenmin herkrege de schrikbeelden van zijn jeugd hun invloed op zijn hart. Evenals de zenuwachtige angst, die ons soms in donkere uren kan bekruipen, verdwenen zij voor het heldere licht van geloof en hoop. Welk lijden hij nog zou te verduren hebben, onder welk een afschuwelijke vorm de laatste vijand, de dood, hem zou tegemoet treden, hij wist, wie bij hem zou zijn om hem kracht te schenken, en dat was hem genoeg.

Maar hoewel niet bevreesd, toch was hij terneergedrukt. Wel had hij altijd zulk een eind van zijn loopbaan als waarschijnlijk geacht, maar niet zo spoedig. Hij had gehoopt nog eens het thuis van zijn jeugd te zien, en daar de boodschap van vrede en welbehagen te brengen.

Waar waren nu de dromen van zijn toekomstige werkzaamheid? Hij was wel naar Languedoc teruggekeerd, maar de eerste dag aldaar had hem naar de kerker, misschien wel het graf gevoerd. Was dit het einde? Voor welk doel had hij dan gewerkt en geleefd? Wat had hij gedaan voor het rijk van zijn Verlosser? Nog niets, terwijl hij zoveel had willen doen. En deze gedachte ging vergezeld van zulk een scherpe smart, dat Henri de la Vaur ter aarde viel, zijn brandend voorhoofd tegen de koude grond drukte en luid weende.

Hij dacht aan zijn vrienden in de valleien, aan Arnaud, zijn vriendelijke, liefhebbende vader, aan zijn "zusje" Aimée - zouden zij om hem treuren, zouden zij weten, waar hij de dood gevonden had?

Hij wenste het niet, daar was verdriet genoeg te dragen, en hij wilde niet, dat omwille van hem een schaduw op het kleine huis in de vallei van Guil zou vallen. Wat er met hem ook mocht gebeuren, hij bad Gods beste zegeningen af voor die trouwe, liefhebbende harten.

Als hij had mogen terugkeren - dan, o, een gedachte, die hij nooit opzettelijk gekoesterd had, rees onwillekeurig uit de diepte van zijn hart! Maar alle plannen schenen hem nu dwaasheid. "Lief zusje," fluisterde hij, "ik kan u slechts opdragen aan de hoede van onze hemelse Vader; Zijn zorg is oneindig beter dan de mijne."

Deze grote waarheid en het bewustzijn, dat hij ook in die veilige hoede was, gaven hem meer kalmte. Diepere betekenis dan ooit hadden nu voor hem de woorden van de gelovige hoofdman, en hij voelde zich in de hand van Hem, "die zegt tot deze: Ga! en hij gaat; en tot de ander: Kom! en hij komt, en tot zijn dienstknecht: Doe dat! en hij doet het!"

Was hij niet Zijn dienstknecht, en had Hij niet elke stap van zijn levensweg bepaald?

Hij was hier met Zijn wil en goedvinden, en daarom was dit zijn juiste plaats. Misschien was het goed voor Henri, dat hij niets wist van de verwickelingen, die als een maalstroom ook hem hadden meegesleept, en waaraan hij opgeofferd moest worden. Die zaken waren van weinig belang voor hem. Hij was een gevangene voor het Woord van God en de getuigenis van Jezus Christus, dat was niet minder waar, al hield de monnik Vidal hem opgesloten ter bevordering van zijn plannen, die tot hoofddoel hadden de erfenis van het adellijk huis van Montmartre op een ander te doen overgaan.

Verscheidene uren gingen langzaam voorbij, en toen bracht een hand hem door het valluik boven zijn hoofd brood en een kruik met water; geen nader contact was mogelijk of geoorloofd. De duisternis van zijn kerker werd eindelijk nog dichter, en meer nog dan dat hij er iets van merkte, giste hij, dat de avond gevallen was. Hij trachtte te slapen, en zijn geest was door de omgang met zijn onzichtbare en hemelse Vriend zozeer tot kalmte gekomen, dat de slaap zich niet lang wachten liet.

Een gelukkige droom, die een vertroostende uitwerking had, en toch niet helder genoeg was om zich die naderhand te herinneren, werd plotseling afgebroken door het binnenkomen van een bezoeker en door het licht van een lamp, dat op zijn gezicht viel. Hij keek op, ontdekte tot zijn grote verwondering Gaspard de Montmartre over hem heengebogen.

"Zo, Waldens, kunt u in het kerkerhol slapen?" vroeg de jonge ridder op een toon van droeve verwondering. "Mocht God geven, dat ik met u ruilen kon!"

"Een vreemde wens voor de erfgenaam van het doorluchte huis van Montmartre," zei de gevangene.

Gaspard ging op een afgebrokkelde steen zitten, en keek enkele ogenblikken zwijgend naar Henri, die verwonderd over dit bezoek, hem op zijn beurt ook aankeek en bij het lamplicht een gezicht aanschouwde, zo ontsteld en afgemat van lijden, dat hij de belangstellende vraag niet kon onderdrukken: "Wat scheelt u, heer van Montmartre?"

Een akelige glimlach speelde om de lippen van Gaspard, terwijl hij antwoordde: "Mij dunkt, dat uw toestand op dit ogenblik meer aandacht vereist dan de mijne. Gij zijt in de klauwen van de meedogenloze, gewetenloze Vidal, en dat door mijn schuld."

"Nee," viel Henri in de rede, "wees eerlijk voor uzelf, heer ridder. Hoe kon u de list van de monnik voorzien hebben?"

"Die monnik had het op mij gemunt." "Op u?"

"Broeder - zoon van mijn volk - u wil ik niets verbergen." Gaspard begon, maar een sterke ontroering verstikte zijn stem. Na een poos ging hij kalmer verder: "In de eerste plaats moet ik zeggen, dat ik ál het mogelijke zal proberen om uw bevrijding te bewerken, en ik hoop te slagen, maar uw en mijn vijand is sterk door zijn ijzeren wil, sterk door de steun der kerk, wier macht hij aanwendt, sterk door de invloed, die de bijgelovigheid hem over mijn vader de baron De Montmartre geeft."

"Kunt u hier veilig spreken, zonder hem hier te verwachten?" vroeg Henri.

"Ja, mijn sterkte ligt hierin, dat elk onderdaan van de Montmartre van de jongste page af zijn leven voor mij zou willen geven: zij allen verafschuwen de dweepzieke Cisterciënzer en zijn waardige bondgenoot, de booswicht Bertrand d'Aymonet. Waldens, waarom wendt u zich van mij af?"

"Omdat uw woorden mij verwonderen en smarten."

"Ik zal u een verklaring geven. Luister, Henri de la Vaur - mijn geschiedenis is vreemd en droevig. Ik heb tegen God en mensen gezondigd, veertien lange jaren heb ik een leven van leugen geleid."

Hij sprak deze woorden op langzame, aarzelende toon, ze als het ware één voor één over de lippen stotend, terwijl het rood van de schaamte ogen en voorhoofd bedekte.

Henri keek hem in stomme verbazing aan.

"Ik ben niet Gaspard de Montmartre. Henri, u zegt dat u een poos in de valleien van de Alpen hebt doorgebracht; hebt u ooit een afgelegen gedeelte, de vallei van Guil, bezocht?"

"Ik ken die. Waarom?"

"Daar werd ik geboren, daar bracht ik de eerste en de enige gelukkige jaren van mijn leven door."

"En uw vader?"

"De leraar Arnaud. Spreek, kent u hem? Leeft hij nog?"

"Vader in de hemel, ik dank U," stamelde Henri, en terwijl hij de aandrang, die hij niet weerstaan kon, gehoor gaf, viel hij Gaspard - of liever René - om de hals.

"Nu ben je in waarheid mijn broeder," riep hij uit, "want er is geen vader liefderijker dan de jouwe die zich tegenover mij heeft betoond. René, hij leeft - leeft, en treurt tot op de dag van vandaag over zijn verloren zoon."

"Vertel mij nog meer - mijn moeder?"

"Helaas, ik ken slechts haar graf. Zij stierf vóór mijn reis naar de valleien, negen jaar geleden."

René verborg zijn gelaat en was enkele ogenblikken in stilzwijgen verzonken. Toen vroeg hij een beetje bedeesd: "En mijn broer Antoine en mijn kleine zusjes Louise en Aimée? -

Je kende mijn naam, spreken zij dus nog wel over mij?" vroeg hij na een tweede pauze.

"Aimée spreekt af en toe over je. Slechts eenmaal, in een ogenblik van ontroering ontsnapte de naam van René aan de lippen van jouw vader; want die naam is in het heiligdom van zijn hart verborgen. Maar vertel me, door welke zonderlinge samenloop ik jou hier vind, jou René, de zoon van Arnaud?"

"Dat mag je wel verwonderen. Heb je gehoord, hoe de monniken mij als gedachteloze jongen van tien jaar uit het huis van mijn vader meetroonden?"

Een toestemmende beweging van het hoofd was Henri's antwoord. "Zij haalden mij over door de valse belofte, dat zij mij naar een grote jaarmarkt in Abreis zouden brengen, waarnaar mijn begeerten zich met kinderlijke onstuimigheid hadden uitgestrekt. Toen ik merkte, hoezeer ik bedrogen was, en dat ik nooit weer naar mijn ouderlijk huis zou terugkeren, werd ik als dol van machteloze verontwaardiging en meer dan eens probeerde ik, hoewel tevergeefs, om te ontsnappen.

Op het laatst sleepten zij mij als een tegenspartelende gevangene naar het klooster van de heilige Nicolaas. Daar leerden zij tot heil van mijn ziel, wat zij een verfoeilijke ketterij noemden, afzweren en lange gebeden tot de Maagd en de heiligen opzeggen."

"Bij zo'n jong kind zullen zij waarschijnlijk weinig tegenstand ontmoet hebben?" vroeg Henri.

"Hoe jong ook, toch gaf ik hun handen vol werk," antwoordde René met iets, dat van voldoening getuigde op zijn gezicht. "Je weet, dat de kinderen in de valleien als 't ware van de wieg af in de Schrift onderwezen worden. Je weet ook dat de verhalen van martelaarsmoed en onderwerping voor hen de plaats vervullen van de liederen en verzen, waarnaar de vrolijke ridders en edelvrouwen van Provence zo graag luisteren. Dergelijke verhalen hadden mijn verbeelding gevoed, en ik wilde ook een martelaar zijn. Mijn gewone hardnekkigheid en onverschrokkenheid, die mij in het huis van mijn ouders in zoveel moeilijkheden gebracht hadden, kwamen mij nu toch eenmaal van pas. Ik weigerde aan de bevelen van de monniken te gehoorzamen; ik beantwoordde hun pogingen om mij te overreden met feiten uit de Schrift, gedeelten uit de "Nobla Leycon" en bewijsgronden van zeker net zoveel kracht als de hunne, en ik trotseerde al de gevolgen met een vermetelheid, die wel enigszins het gevolg was van mijn

onervarenheid."

"Kon je in die benauwde tijden om hulp van boven smeken?"

"Ik probeerde te bidden, omdat men mij het gebed als plicht had voorgehouden, en soms was het mij tot enige troost in mijn volslagen verlatenheid. Maar ik was te verbitterd op de monniken, en had te veel vertrouwen op de standvastigheid van mijn hart, om te gevoelen, hoezeer ik er behoefte aan had.

Gedurende enige tijd onderging ik zonder mopperen de strenge straf, en ik moet van mijzelf getuigen, dat mijn lichamelijke kracht begon te wijken, nog voor mijn geest bezweek.

Toen de monniken dit merkten, verslaptten zij hun tucht.

Ik werd uit mijn vervelende opsluiting ontslagen, en men vergunde mij, in de tuin, die bij het klooster behoorde, mij te vermaken. Ik herinner mij, hoe ik in het volle genot van mijn pas herkregegen vrijheid door de net omzoomde en begrinte paden van de tuin liep en sprong, toen ik ineens iemand hoorde roepen: "Kleine jongen, kom eens met mij praten," en toen ik stilstond, om na een flinke renpartij adem te scheppen, zag ik een bleek, teer kind in bont gewikkeld in de zonneschijn zitten.

Dit was" - hier beefde zijn stem - "dit was Gaspard de Montmartre. Wij werden snel de beste vrienden. Wij praatten die dag, de volgende en zo nog vele andere. Ik vertelde hem van mijn thuis en van mijn ouders, en soms van de lessen, die zij mij geleerd hadden, en de verzen, die ik bij hen moest opzeggen: hij van zijn kant verzocht de monniken mij mijn koppigheid te vergeven en mij met meer toegevendheid te behandelen. Zij schenen hem niets te kunnen weigeren, en zij zagen hoezeer hij zich aan mij gehecht had, vergunden zij ons, bijna altijd bij elkaar te zijn. Onder deze omstandigheden werd mijn leven veel gelukkiger en verminderde als vanzelf mijn afkeer van de monniken en hun godsdienst.

Maar met mijn kleine vriend werd het snel slechter; het einde van zijn levenslange ziekte scheen allen nog te verrassen, en in mijn onervarenheid scheen het mij verschrikkelijk. Met wat voor een bittere tranen beweedde ik hem toen, en sindsdien heb ik die kinderlijke, onschuldige droefheid zo dikwijls met wroeging teruggewenst. Gave God, dat men toen mijn graf in plaats van het zijne gedolven had."

"Zeg dat niet, René, God heeft u in Zijn genade gespaard." "Genade," riep René, "was hei genade om..." maar hij bedwong de bittere woorden, die van zijn lippen wilden komen, en na een korte poos ging hij met meer kalmte verder met zijn verhaal.

"Niet lang daarna ontdekte ik geen geringe mate van angst en verlegenheid onder de monniken, en uit een gesprek tussen de onderprior en een van de broeders, dat ik gedeeltelijk hoorde, maakte ik op dat dit met het aanstaande bezoek van de vader van de kleine Gaspard in verband stond.

Hun handelwijze tegenover mij was geheel veranderd; zij behandelden mij in die periode met vriendelijkheid, en dwongen mij tot niets, wat ik onaangenaam vond.

Op het laatst nam één van hen, die mij van het begin af vriendelijk behandeld en medelijden betoond, en daardoor mijn warme liefde en genegenheid gewonnen had, mij mee naar zijn cel, en sprak daar met mij. Langzaam en voorzichtig, en zoals ik naderhand begreep, met heel veel behendigheid deelde hij mij het plan, door de broeders gemaakt, mee; hij maakte mij duidelijk, hoe gemakkelijk het voor mij zou zijn me als de erfgenaam van Montmartre voor te stellen, en schilderde met gloeiende kleuren wat er door dit bedrog kon worden gewonnen. Toen ik hem eindelijk begreep, was ik verontwaardigd. Ik zei hem - want vrees was mij onbekend - dat hij mij tot een verfoeilijke leugenaar wilde verlagen, en dat ik nu begreep, alsof ik het vroeger niet geweten had, dat de godsdienst van de monniken slecht en hatelijk was, omdat zijn belijders zulke dingen konden doen. Ik zei, dat mijn ziel verloren zou gaan, als ik zo

iets deed. Ik zei..., maar waartoe zal ik dat alles weer herhalen? Wat geeft het, of het arme slachtoffer eenmaal, zelfs driemaal weigert, als hij op het laatst in een zwak ogenblik toegeeft en verloren gaat zoals ik?"

"Broeder, verdrijf die moedeloze woorden. Je kunt toch nog gered worden."

"Hoe?" vroeg René hopeloos. "Ik heb mij aan handen en voeten gebonden, en geen aardse macht kan mij bevrijden. Op het laatst gaf ik toe, zoals ik gezegd heb. Was het zó slecht? Ik was een kind van tien jaar, aan alle kanten ingesloten; ik werd gesmeekt en bedreigd; alles werd mij beloofd, wat kinderen het meest begeren, en ik voedde daarbij de stille hoop, dat ik, eens aan de macht van de monniken ontkomen, wel zou kunnen ontvluchten en mijn ouders terugvinden. Maar ja, Henri, ik wist toch, dat het kwaad was. Als ik op de grote dag van het oordeel met deze zonden beladen ben, dan kan ik mij niet op de onschuld van mijn jeugd beroepen. Ik heb met open ogen bedrogen, terwijl mijn geweten reeds vervolgd werd door de vreselijke woorden... je kent wat volgt. En ik heb niet alleen een leugen gesproken, maar erin geleefd. Ik heb er al die tijd in geleefd, ik leef er nog in, en dat zal zo blijven, tot ik sterf."

"Nee, René," viel Henri met onstuimige aandrang in. "Nee, geen uur langer."

"Wat wil je dan, dat ik doen zal?" vroeg René, zich bijna plotseling toornig tot hem wendend.

"Ruk je masker af, spreek de waarheid, en keer naar je vader terug." "Dat is makkelijk gezegd. Maar wanneer ik je alles verteld heb, zul je het niet meer durven zeggen."

"Wat je ook spreken wil, geen menselijke woorden kunnen kwaad goed maken."

"Zal ik de waarheid ontdekken, Waldens, en jou in je kerker laten, misschien je lot delen? Of zal ik zwijgen en je bevrijden?"

"René, spreek de waarheid en laat de gevolgen aan God over." René keek hem scherp aan. "Dit is dus ernst? Ben je dan niet bang voor de dood?"

"Nee."

"Uw geweten is vrij, je hebt niet gezondigd zoals ik."

"Ik heb meermalen gezondigd, maar mijn zonden zijn vergeven." "Je spreekt over vergeving van zonden, maar ik twijfel, of er vergeving is voor zonden als de mijne."

"Die is er," antwoordde Henri. "Al waren zij duizendmaal zwaarder en afschuwelijker, daar is vergeving. Het bloed van Jezus Christus..."

"Reinigt van alle zonden," ging René verder, door de tekst uit zijn jeugdige herinnering aan te vullen. "Alle zonden," herhaalde Henri eerbiedig. "Heb je vergeten, Wat ik je gisterenmorgen van Gods liefde voor zondaars vertelde?"

"Nee, dan zou ik hier niet zijn. Maar wanneer Hij vergeeft, zoals je zegt, waarom spoor je mij dan nog tot belijdenis aan?"

"Omdat Hij slechts de berouwhebbende zondaar vergeeft."

"Henri, als er ooit iemand berouw had, dan ben ik het. Ik had toen op dat tijdstip reeds berouw; ik had het al die tijd, en ook nu heb ik bitter, bitter berouw. Is dat niet voldoende?"

"Je hebt berouw. Wanneer men berouw heeft, verandert men zijn leven, en het jouwe blijft onveranderd. Je hebt de zonde nooit liefgehad omwille van haar zelf, nog minder om haar bittere gevolgen. Maar je beminde de goede dingen, die je door haar verkreeg, en je bemint ze nog; je hebt ze liever dan uw vergevende hemelse Vader; jij hebt ze meer lief, dan dat je Zijn toorn vreest."

"Hoor alles, vóór je mij oordeelt, Henri de la Vaur. Je kent de monnik Vidal. Bertrand d'Aymonet, de naaste erfgenaam van de baron, is zijn handlanger, en geen verachtelijker hond dan hij likte ooit de hand, die hem geselde."

"Helaas, René," vroeg Henri op zacht berispelende toon, "passen deze toornige woorden op jouw lippen?"

"Misschien niet, maar daarom zijn zij niet minder waar. De baron is oud en zwak; Vidal en d'Aymonet wachten slechts op zijn dood om al hun macht in de handen van priesterdom en tirannie te stellen, in de handen van hen, die Languedoc van onschuldig bloed hebben doen stromen."

"Dan begunstigen zij de schandelijke vervolgingstochten?"

"Als het land en de schatten van Montmartre in hun handen vallen, zullen die aan de voeten gelegd worden van Simon de Montfort, de vriend en bondgenoot van Bertrand d'Aymonet. Weet je, wie De Montfort is?"

Henri zweeg, maar zijn gezicht toonde, wat er in zijn binnenste omging. Het is waar, dat hij van harte de lafhartige moordenaar van Raymond de Beziers vergeven had, maar de strijd om zover te komen, was lang en zwaar geweest.

"Wil ik je eens zeggen, hoe de Katholieke dichters hem bezingen?" vroeg René, en hij haalde een paar regels aan uit een gezang. "De aartsbisschop van Narbonne, en de Koning van Frankrijk hebben niet de macht om zo'n slecht mens in een man van eer te veranderen... Weet je wat zijn deel is in de buit van de oorlog? de tranen, de angst en de vreselijke tonelen, die hij aanschouwd heeft, de ellende en het kwaad, dat hij gesticht heeft.

Mijn vader, de baron, is een oprecht Katholiek en vrij bijgelovig, maar haat de vervolgingstocht, De Montfort en de monnik Dominicus met een gloeiende haat; maar de levensdraad van de oude man is teer, en kan in een ogenblik afbreken, en dan, Henri? Ik hoef je niet te zeggen," ging hij met afgebroken stem verder, "dat mijn hart het geloof van mijn vaderen deelt, maar als ik blijf, die ik ben, dan kan ik mijn rijkdom, mijn invloed, mijn rechten als baron van Montmartre voor de edelste zaak aanwenden, en dienst doen aan..."

"Nooit," viel Henri in de rede. "Zo kun je Hem niet dienen, Die een afkeer heeft van de roof in het brandoffer."

René wendde zich van hem af, en bleef zwijgen. Henri trad op hem toe, en legde de hand op zijn schouder. "René," sprak hij ernstig, "er blijft voor jou maar één weg over, en op die weg zul je vrede en hoop vinden. Geef terug wat je op valse grond geschonken is; laat de baron van Montmartre de waarheid zien, en keer dan weer naar je thuis en de vrienden van je jeugd - naar je vader, die niet opgehouden heeft naar je te verlangen, en die je met open armen zal ontvangen, om je te brengen naar die andere Vader, van Wiens liefde de zijne slechts een flauwe afschaduwing is; tot Hem, Die jou gisterenmorgen door mij tot Zich riep, en je nog roept. Wil je Zijn liefde verwerpen?" voegde hij eraan toe, toen hij zag dat René niet sprak en zich ook niet bewoog. "Dat kun je niet. Daarvoor zijn te veel gebeden voor jou naar de hemel opgezonden."

Nog duurde het stilzwijgen voort.

In de angst tussen hoop en vrees bad Henri in stilte, dat het mocht gelukken deze verloren zoon tot zijn huis en zijn God terug te brengen. Eerst tot zijn thuis. Hij begreep, en hij voelde als vanzelf, dat wanneer hij in zijn hart de herinneringen van zijn jeugd met hun heilige liefde en vertrouwen wist op te wekken, alles nog ten goede zou keren. Na een ogenblik nadenken, haalde hij van onder zijn wambuis een zorgvuldig dichtgevouwen pakje te voorschijn. "René, kijk eens hier," sprak hij en toonde een krul van goud of liever lichtbruin haar, die hij de dag vóór zijn vertrek naar Pra-di-Torre van de halfverlegerf,-fialflachende Aimée afgebedeld had. Sindsdien had hij die altijd bij zich gedragen; maar dit was de eerste keer, dat hij haar aan iemand toonde.

René nam haar uit zijn hand, en plaatste de lamp, die bijna uitging, zó, dat hij al het licht opving.

"Van mijn moeder?" zei hij op zacht bevende toon.

"Nee," antwoordde Henri, "van je zusje Aimée."

"Ik dacht - het heeft er zoveel van," prevelde René. Lang en ernstig staarde hij op dit eenvoudig aandenken van zijn thuis, vouwde het pakje toen zorgvuldig dicht, en gaf het aan de rechtmatige eigenaar terug. Juist ging de lamp uit, en liet hen in volslagen duisternis. Dat was wellicht goed.

Er heerst soms een strijd in ons gemoed, die onze menselijke natuur voor elk oog wil verbergen; zelfs voor Hem, voor Wie licht en duisternis één zijn. Zo'n strijd, stilzwijgend als de dood, maar sterk als het leven met zijn hevigste hartstochten, werd in het nachtelijk uur gestreden tussen René, zoon van de Waldens Arnaud, en Gaspard de Montmartre, de trotse eierzuchtige Provençaalse ridder en edelman. En Henri, die dicht bij hem was, zó dicht, dat zijn hand op zijn arm rustte, en zijn adem bijna zijn wang raakte, scheen toch oneindig ver van hem verwijderd te zijn, zover als de rustige slaper in zijn beschutte woning verwijderd van de zeeman, die de hele nacht bij storm tegen de onstuimige zee heeft te vechten.

Hij kon slechts door een vurig gebed helpen, en daarin schoot hij niet te kort.

Het lange, lange stilzwijgen werd eindelijk afgebroken. Zacht, maar kalm en vastberaden was de stem, die fluisterde: "Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan." Toen wist Henri, dat René de zege behaald had, en zijn gebed veranderde in dankzegging.

"De morgen breekt aan," zei René, toen hij, door de hand van zijn gezicht weg te nemen, merkte, dat een flauwe lichtschemering in het sombere kerkerhol doordrong.

Wellicht waren deze woorden in meer dan één opzicht waar.

"Ik ga heen, Henri," zei hij, terwijl hij langzaam opstond, "maar vertrouw op mij, je zult me weerzien."

Een vurige vraag brandde Henri op de lippen, maar hij zei slechts: "Ik vertrouw je, God zij met je, mijn broeder."

"En met jou, vaarwel." En fluisterend ging hij verder: "Bid voor mij, Henri." Hierop zocht hij de lage, nauwe deur, die hij voor zich opende, en daarna aan de buitenkant zorgvuldig sloot en grendelde.

8. Verbroken ketens

Verscheidene lange en treurige uren lang had Henri in zijn kerkerhol gewacht en gebeden. Eindelijk trad er iemand, die een fakkel droeg, binnen en tot zijn verwondering herkende hij de page Etienne. "Koopman," zei de jongen, "men gelast u mij te volgen."

"Wie gelast u?" vroeg Henri, niet wetend, of hij een bode van Vidal dan wel van René voor zich had.

"De heer van Montmartre."

Henri stond op om te gehoorzamen, maar niet zonder sterke twijfel aan de voorzichtigheid van de gedragslijn, die zijn vriend scheen te volgen.

Een kleine overhaasting kon hem het leven kosten, en zelfs dat van René in gevaar brengen.

"Heeft uw heer mij geen boodschap gezonden?" vroeg hij.

"Geen andere, koopman, dan dat ik u zou zeggen op hem te vertrouwen en niet te vrezen. En," ging de page verder, toen hij hem uit zijn kerker leidde, "iedereen in het kasteel woont de mis bij, behalve mijnheer, die door ziekte verhinderd is, en ikzelf, die hij bij zich gehouden heeft om hem te bedienen."

"Dan is het nog vroeg in de morgen," merkte Henri op. Toen hij in het volle daglicht kwam, stond hij een ogenblik stil om zijn ogen te bedekken, terwijl zijn begeleider de nu nutteloos geworden toorts uitblies.

Etienne bracht hem zwijgend door verscheidene lange gangen een trap op, waarin hij nog een gang moest overgaan en een steile wenteltrap opklimmen. Op het laatst kwam hij in een kleine, gezellige kamer, waar hij René vond.

De heer van Montmartre, want zo mogen wij hem nog noemen, fluisterde Etienne een bevel in het oor, die daarop verdween en hen alleen liet.

"René," vroeg Henri, "is dit voorzichtig?"

"Misschien niet," antwoordde deze met een flauwe glimlach, "maar het is wijs. Het is de beste kans voor uw veiligheid. Het is hoogst onwaarschijnlijk, dat Vidal hier zal komen om je te zoeken, en geheel onmogelijk, dat hij de plaats zal ontdekken, waar ik jou ga verbergen."

"Maar de page?"

"Hem kan ik vertrouwen, hij vergist zich alleen dan, wanneer hij bevelen van Bertrand moet uitvoeren. Kortom, Henri de la Vaur, ik moet u uit je kerkerhol verlossen, terwijl ik nog de macht bezit, die na zeer korte tijd de mijne niet meer zijn zal.

Het binnenkomen van Etienne voorkwam elk antwoord. Hij bracht verversingen, die hij op een tafel neerzette, waarna hij de kamer verliet.

"Eet en drink, Henri," nodigde René, "want als ik mij niet vergis, wacht ons beiden een reis."

Maar Henri was te verwonderd en te verslagen om voedsel te nemen, waaraan hij ook niet, zoals René geloofde, veel behoefte had, want aan grote matigheid gewend, had hij de vorige avond in zijn kerkerhol een voldoende maal gehad aan een kost zwart brood en een teug water.

"Heb je dan een of ander plan gevormd?" vroeg hij.

"Ja, en nee," antwoordde René; waarop hij met een plotselinge verandering in stem en manieren met diep gevoel uitriep: "Helaas, mijn goede, edelmoedige, vertrouwende vader! Eenmaal, nog eenmaal zal ik hem met die naam toespreken. Ik ben het enige wezen, dat hij liefheeft, en ik moet zijn liefde verloochenen en zijn hart breken. O Henri, dat is vreselijk."

"Dat is het," antwoordde Henri vriendelijk, "maar Eén kan je in die beproeving sterken, en je er ongedeerd doorheen helpen."

"Ja, ik heb gebeden. Gaspard de Montmartre kon niet bidden, maar René" - hier daalde zijn stem en zweeg hij.

"Maar de tijd dringt. Ziehier Henri."

Hij stond op en opende een deur, die toegang verleende tot een kleine verborgen kamer, een diepte in de dikke muur, klaarblijkelijk voor een schuilplaats bestemd. "Ga hier in, en je bent even veilig als in de vallei van Guil. Als Vidal ondertussen in het kerkerhol naar je zoekt, zal ik hem wel weten te antwoorden."

Toen Henri in de muur gegaan was, sloot René de deur, en begaf zich naar de grote zaal, waar een welvoorzien en rijk ontbijt was aangericht.

Hier werd hij spoedig gevolgd door de baron, die binnenkwam, geleund op de arm van Vidal, en door Bertrand d'Aymonet en zijn huisarts gevolgd. René was kalm in uiterlijk, maar zeer bleek; hij begroette de baron met buitengewone achting en liefde, terwijl hij met de anderen zo weinig mogelijk sprak. Allen zouden zij meer stilzwijgend geweest zijn, als zij geweten hadden, welke gewichtige gebeurtenissen de dag, die zij pas hadden begonnen, zou opleveren. Twee onverwachte, maar niet onwelkome gasten deelden het maal. Het waren Zwarte monniken, die noordwaarts reisden, belast met een zending voor hun opperste meester, en die van het toneel van de Albigenzer oorlog in zuidelijk Languedoc kwamen. Zij hadden gebruik gemaakt van de vroege morgenuren, om een gedeelte van hun reis af te leggen voor de grote hitte inviel, en hadden daarop het kasteel van Montmartre aangedaan, overtuigd van een goede ontvangst. De altijd gastvrije baron heette hen welkom aan zijn tafel, waar gelukkig geen regel van hun orde hen verhinderde alle eer aan te doen aan het wildbraad en de geurige vreemde wijnen.

De "Zwarte monniken" waren in die tijd bekend om hun onovertroffen eetlust. "Slechte tijding, edele heer, voor allen, die de Katholieke kerk liefhebben en ketterij haten, zoals eerlijke lieden betaamt. De dappere en vurige verdediger van het geloof, de edele graaf van Toulouse, heer Simon de Montfort, is nu tien dagen geleden in de slag gevallen. 25 juni 1618.

"Welke tijding brengt u uit Toulouse, heilige broeders?" was de vraag die als vanzelf door de heer van het kasteel gesteld werd.

De monniken waren van vroeger bekend met Vidal, maar zij hadden nooit tevoren Montmartre bezocht, en waren geheel onbekend met de politieke gezindheid van de baron. De oudste antwoordde dus, zonder enig vermoeden, dat zijn antwoorden ergernis konden geven:

Het is een plechtig ogenblik, waarop men de dood verneemt van iemand; wanneer het graf plotseling zijn sombere schaduw tussen ons en het voorwerp van onze haat werpt, en een onherroepelijk einde maakt aan onze lage en boze drift, en het medelijden verzacht van het hart, dat nog niet geheel en al versteend is.

Iets van die aard ondervond ook baron De Montmartre, hoewel hij zich geen rekenschap kon geven van wat hij voelde. Hij was de eerste van de verslagen groep, die het stilzwijgen verbrak.

"De Montfort was een dapper man, hoewel een wrede vijand voor Provence. God zij zijn ziel genadig!"

Het bloed steeg René naar de kleurloze wangen, waarna hij nog bleker dan anders werd. Hij wist, dat het nutteloos was om de goddelijke genade in te roepen na de dood van iemand, die haar zelf gedurende zijn hele leven nooit een dag gezocht had; hij wist dat de slechte, gewetenloze man, die nu tot de laatste verantwoording was geroepen,

zijn leven had doorgebracht ter ere van zichzelf en in dienst van Satan, en dat het oordeel Gods op zulke mensen rust; zijn ogen en zijn hart hadden hun lust gevonden in begeerlijkheid, in het vergieten van onschuldig bloed en in het bedrijven van onderdrukking en geweld. Hij had schrik verspreid in het land van de levenden; en nu - René, zoon van Arnaud, waarin verschil jij van hem? scheen een stem in zijn binnenste hem toe te roepen. Was jij ook niet gezind de belangen van uw onsterfelijke ziel op te offeren aan de vluchtige genietingen van enkele jaren leven? Jij kon geleefd hebben als deze man, om daarna - te sterven. En terwijl hij huiverde bij die gedachte, rees uit de diepte van zijn hart de kreet: "Heere, help mij, ik verga!" Het was een treurig kenmerk in Vidal en d'Aymonet, dat die indrukwekkende tijding slechts gedachten van eigenbelang bij hen opwekte. Hun sterke bondgenoot in de strijd, die zij waren begonnen, was bezweken; van die kant was geen hulp meer mogelijk, en toen hun ogen elkaar stiekem ontmoetten, verraadden hun teleurgestelde blikken hun innerlijke gevoelens. "Ons spel is uitgespeeld," zou d'Aymonet gezegd hebben, als hij het gewaagd had te spreken.

Maar Vidal was niet de man, om zich door tegenslag ter neer te laten slaan, en ook niet om zijn onafhankelijke gevoelens en zijn gehechtheid aan de heilige zaak van de vervolging te verbergen.

Hij antwoordde de baron op een wijze, waarop men een onwetend maar welmenend mens berispt, en legde onder de schijn van uitwendige eerbetoning een aanmatiging aan de dag, die aan onbescheidenheid grensde.

"Mijnheer," sprak hij, "de edele graaf van Toulouse heeft zichzelf de beste vriend van Languedoc betoond door een lage giftige ketterij uit te roeien, en het enige ware Katholieke geloof te herstellen. Zonder twijfel is hij heengegaan om de beloning van zijn goede daden uit de hand van de heiligen en de engelen in het Paradijs te ontvangen." Deze woorden verbitterden het van nature driftige gestel van de baron, hoewel hij zich geheel onbewust was van de Godslastering, die zij inhielden.

"Als het ware en Katholieke geloof," riep hij uit, "slechts kan gehandhaafd worden door zulke lieden als De Montfort, en met zulke middelen als hij aanwendde, dan zeg ik, dat de Albigenzer kettters het bij het rechte eind hebben."

"Mijn edele heer spreekt ondoordacht" zei Vidal weer. "Ik ken hem te goed om te geloven, dat het hem ernst is met de onheilige gevoelens, die hij daar uitspreekt."

De monnik zei dit met een bedaardheid, die uiterst prikkelend is voor een driftig mens, maar meer dan ooit voor iemand, op wie een invloed wordt uitgeoefend, die meermalen tegenzin en verzet veroorzaakt, zonder dat men voldoende geestkracht bezit om het juk af te werpen.

De baron gaf hem dus een boos antwoord, door in sterke bewoordingen op sommige van De Montforts misdaden te wijzen. Op een ander tijdstip zou Vidal de ruzie geëindigd hebben en een meer geschikte gelegenheid afgewacht hebben, om zijn inzichten aan de baron op te dringen, maar hij kon er niet toe besluiten om de teugels neer te leggen in de aanwezigheid van die vreemdelingen. Konden zij het niet aan hun broeders en hun oversten overbrengen, hoe de baron De Montmartre de kruistocht verfoeide en zich voor de ketterij uitsprak, terwijl zijn kapelaan, die cisterciënzer monnik, dit aanhoorde en stil zweeg? Dus antwoordde hij nog eens, wel zonder drift, maar op een toon, die de aanmatiging van zijn persoon en van zijn orde deden uitkomen.

Een lange en scherpe woordenwisseling volgde; d'Aymonet en de Zwarte monniken probeerden tussenbeide te komen; maar dit maakte de baron nog bozer. René, die de lichamelijke gevolgen van zo'n opwinding voor de zwakke, bejaarde man vreesde, probeerde nu een eind aan de twist te maken, en na zijn tegenstander bevolen te

hebben zich "uit zijn gezicht en uit het kasteel" te verwijderen, verliet de baron de zaal, leunend op René, die hem bracht naar het vertrek, dat hij gewoonlijk bewoonde, en hem ondertussen zoveel mogelijk tot kalmte en bedaardheid probeerde te brengen.

"Ja," zei de ridder, toen hij was bedaard was, "ik was driftig, maar dat erken ik. Maar het zou een beter man dan ik ben driftig maken, te horen hoe een rover, een moordenaar als De Montfort tot een heilige wordt verheven, en misschien nog wel tot martelaar gemaakt. Maar zoals je zegt, hij staat nu voor zijn Rechter, en het is misschien het beste hem aan Hem over te geven. Zonder twijfel zullen wij allen, evenals hij, genade nodig hebben. Gaspard, mijn jongen, laat mij nu even alleen. Zorg, dat de Zwarte monniken niets op onze gastvrijheid kunnen afdingen, hoewel zij werkelijk geen zegen op het kasteel van Montmartre gebracht hebben."

René verliet hem, en na zich zo haastig mogelijk van de plichten van de gastvrijheid gekweten te hebben, trok hij zich terug, om over de weg, die hij te volgen had, na te denken.

Hij was vast besloten de baron de waarheid, "de gehele waarheid" uit de doeken te doen. Maar wat nu voorgevallen was, scheen het moeilijke van zijn taak te verzwaren, omdat hij voor de gevolgen van zo'n ontroerende mededeling bang was. Zou hij het onbepaald uitstellen? Nee, antwoordde zowel zijn geweten als zijn verstand; het zou hem dan niets gemakkelijker vallen, om die bekentenis te doen, en ook de baron niet om haar aan te horen. Hij overlegde bij zichzelf honderd verschillende manieren, om het onderhoud te beginnen, en de hoorder op de ontknoping voor te bereiden; echter niet met het doel om zijn zonde te verontschuldigen, maar om de oude man een harde en pijnlijke schok te besparen. Maar hij kan zichzelf niet voldoen, en werd meer en meer verward, hopeloos en ellendig, tot hij zich op de knieën wierp en hulp en leiding van boven smeekte.

Na verloop van twee uur achtte hij het tijdstip gekomen, om zich bij de baron te voegen. Hij vermeed d'Aymonet en Vidal, die hij bij elkaar in een van de gangen zag staan, en ging rechtstreeks naar de eigen vertrekken van de ridder.

Daar zat de baron in zijn leuningstoel, een tafeltje voor zich, waarop zijn armen rustten, zijn hoofd erop gebogen, terwijl hij zich niet bewoog, toen René binnenkwam. De jonge man trad vooruit en stond voor hem. Nog keek hij niet op, misschien sliep hij wel. Na een poos aarzelend gewacht te hebben, trad hij dichterbij en legde de hand op zijn schouder, en verschrikt door het voortdurend stilzwijgen, riep hij luidkeels: "Vader!"

Hij had tegen Henri gezegd, dat hij de baron De Montmartre nog maar eenmaal "vader" zou noemen en deze woorden waren nu vervuld in een ontzaglijke, plechtige zin, waaraan hij toen in de verte niet gedacht had. Hij volgende ogenblik knielde hij in stomme smart en wroeging naast de dode. Het verleden was onherroepelijk. Maar hij mocht daar niet langer vertoeven, en hoewel hij wist, dat alle menselijk hulp te laat was, moest hij toch de huisgenoten waarschuwen en de arts roepen. De laatste kon echter niets doen dan bevestigen, dat de baron plotseling gestorven was. Welke gissingen er door de gebrekkige geneeskunst van die dagen gedaan werden naar de oorzaak van de dood, zullen wij hier maar niet herhalen; "een hartkwaal" zou waarschijnlijk de uitspraak zijn geweest van de nieuwere wetenschap, terwijl het opgewonden toneel van die morgen ook zeker zijn deel had gehad in het verhaasten van het einde.

Het kasteel was vervuld van de oprechte jammerklachten van de onderhorigen van de baron, die over het algemeen een goed en edelmoedig meester was geweest. Maar wat was de droefheid van de anderen in vergelijking met die van hem, die de baron

veertien jaar vader genoemd had, en hoewel hij hem misleid en verongelijkt had, hem toch innig en oprecht had liefgehad? Als vanzelf kwam nu alle gezag en verantwoordelijkheid neer op René, de zoon van Arnaud, want hij werd op het ogenblik, dat de dood van zijn vader bekend werd, vanzelf als baron De Montmartre beschouwd. Hij was er zeker van, dat d'Aymonet het niet zou wagen hem zijn titel te betwisten, nu hij op geen hulp van De Montfort meer rekenen kon. In waarheid, d'Aymonet en Vidal beschouwden hun zaak dan ook als verloren, en dachten slechts aan veiligheid. Het was de wens van René, dat Vidal het kasteel zou verlaten, maar dat d'Aymonet, de rechtmatige erfgenaam van de overledene, daar zou verblijven, waarmee hij hem dan ook zijn goede gezindheid liet blijken.

Op de avond van de sterfdag van de baron gebeurde het toevallig, dat de twee jonge mannen gedurende enkele ogenblikken alleen bij elkaar waren. René maakte van deze gelegenheid gebruik om met gulle openhartigheid te zeggen: "Bertrand, wij zijn tot nu toe tegenstanders geweest, misschien was het wel meer mijn schuld dan de jouwe, maar laat het verleden begraven worden in het graf van hem, die wij beiden betreuren. Van nu aan ben ik jouw vriend, en dat hoop ik spoedig te tonen." De mensen zijn meestal geneigd om anderen naar zichzelf te beoordelen, en uit dat oogpunt beschouwd, was het niet meer dan waarschijnlijk, dat Bertrand d'Aymonet de oprechtheid van deze woorden wantrouwde in iemand, die hij zo dikwijls had beledigd en geprobeerd te benadelen. Maar er was iets in de toon, waarop René sprak, en in de uitdrukking van zijn treurende, ernstige ogen, dat vertrouwen inboezemde. Bertrand drukte dus de aangeboden hand met meer dan een loutere vertoning van vriendschap.

Nadat hij deze plicht volbracht had, begaf René zich nog eens naar het torenkamertje, en bevrijdde Henri uit zijn schuilhoek. Hij maakte hem in korte woorden met de droevige gebeurtenissen van de dag bekend, en het is te begrijpen, dat dit verhaal niet zonder verwondering en ontroering werd aangehoord. Maar tevens merkte Henri een niet geringe verandering op in het uiterlijk van zijn vriend. Hij had niet meer die hulpeloze, bijna wanhopende blik, en hoewel diepe smart sprak uit elk woord, dat hij uitte, was er toch kleur op zijn wangen, en de gloed van een vast voornemen in zijn donkere ogen. De eis om dadelijk te handelen werkt op de sluimerende krachten van sommige mensen, net als het geluid van een oorlogstrompet het oorlogspaar opschrikt. Er was geen twijfel, of deze man zou zich edel gedragen onder de moeilijkheden, die hem nog wachtten.

Maar Henri onderdrukte deze gedachten zo spoedig, als ze bij hem opkwamen, denkend aan de woorden: "Niet door kracht noch door geweld, maar door Mijn Geest zal het geschieden," en door ervaring wetend, dat alle kracht, die niet uit God is, niets dan zwakheid blijkt te zijn in de ure van de beproeving.

"En nu," zei René, "voor een paar dagen moet ik nog erfgenaam van het huis van Montmartre blijven. Nee, wantrouw mij niet, Henri de la Vaur. Het is slechts - hier beefde zijn stem - om hem in zijn graf te leggen, en de laatste plicht van liefde en eerbied te bewijzen aan hem, die ik mijn vader noemde. Als dat voorbij is, zal ik alles aan Bertrand d'Aymonet afstaan, en Gaspard de Montmartre zal niet meer bestaan. Je bent vrij, ga naar je thuis in de valleien, en zeg dat René, de verloren zoon, je volgt om vergeving van zijn vader af te smeken."

"Nee," antwoordde Henri, "je weet, dat al de onderhorigen van het huis van Montmartre zich hier zullen verzamelen voor de plechtige dienst die gevierd zal worden, en met hen een menigte ridders, edellieden en anderen uit de omtrek. Kan ik een betere gelegenheid vinden om het woord des levens te spreken tot de harten, die ontvankelijk zijn geworden door een indruk van de dood? Ik moet hier blijven om het

kostelijk zaad te strooien en ik weet, dat je me niet verhinderen zult."

"Ik zal je beschermen, zoveel ik kan," zei René.

"En dan," ging Henri verder, "zullen wij samen thuiswaarts reizen, en zal ik getuige mogen zijn van de vreugde, waarmee vader Arnaud zijn verloren zoon zal terugvinden."

"Het zij zo! Wees echter niet te haastig, want hoewel Vidal het kasteel morgen verlaat, zullen er andere priesters en monniken zijn, en die lieden kunnen zowel verraderlijk als wreed zijn. Op de vijfde dag zal alles voorbij zijn, ondertussen kun je tot allen, die naar je luisteren, spreken over de dood en het leven na dit leven, over de rechtvaardige Rechter, voor Wie zij zich moeten bereiden eenmaal te verschijnen, en over de genadige Verlosser, opdat zij Hem zouden zoeken. Helaas, niemand sprak over deze dingen tot hem, die wij nu betreuren. Ik was de enige in zijn omgeving, die het ware geloof kende - maar ik verloochende en onteerde het. In plaats van mijn licht voor anderen te doen schijnen, heb ik het in mijn eigen ziel uitgedoofd."

"Maar er is vergeving voor jou."

"Tenminste ik ben nog onder de levenden, binnen het bereik van de genade, maar hij -"

"Laat dat aan God over, mijn broeder. Het verleden is achter ons, en wij kunnen er niets aan veranderen, maar de toekomst ligt nog voor ons, en laat ons slechts zorg dragen, dat niemand, die binnen ons bereik komt, voortaan van de woorden des levens verstoken blijft." "Je doet er goed aan, mij op de toekomst te wijzen, want dit is de tijd voor handelen en niet over beschouwingen. Slechts één woord: Ik bid je op mijn gaan en staan te letten, en mij, wanneer je ziet, dat ik afdwaal, te waarschuwen. Dat vraag ik van je vriendschap, Henri!"

9. Thuis

Ongeveer drie maanden na de hierboven vertelde gebeurtenissen kon men twee vermoeide reizigers zien, die langs een steil en kronkelend pad een hoogte beklommen. Het was in de omtrek van de Dauphinese Alpen; de versterkte rots van Querus lag voor hen, terwijl ver in de diepte de bergstroom van de Guil langs zijn wilde, schilderachtige bedding voortstroomde.

"Moed houden, broeder," zei Henri de la Vaur tot zijn zwakke makker, "wij zijn spoedig aan het eind. Ik ken elke bocht in de weg." "En ik ook," antwoordde René. "Hoe goed herinner ik mij die groep kastanjabomen daarginds, en die kleine stroom, die langs hen heen kronkelt; toch dacht ik, dat er meer en grotere bomen waren. Ik herinner mij ook, dat er een grote steen langs de weg lag, en voor ons een rustplaats vormde. Jawel, ik zie hem daarginds; zullen wij daar even uitrusten?"

Henri aarzelde. "De zon begint al te dalen," antwoordde hij, "en de schaduw worden langer op onze weg. Kun je je nog niet een beetje inspannen, en dan," voegde hij er met een glimlach aan toe, "durf ik je een blijde welkomst en een lange rust beloven."

"Wees niet zo hoopvol," sprak René weer, "het leven is zo droevig en zo rijk aan treurige veranderingen, dat je niet weet of zij, die je de vallei zagen verlaten, je terugkeer nog zullen begroeten. En van hen, die ik verliet, zeg je, zijn er reeds drie heengegaan, slechts twee zijn gebleven. En ben ik ook niet veranderd? Ik ging slechts voor een paar uur vandaar als een vrolijk, zorgeloos kind, en keer na veertien jaren als een afgeleefd, zwak en schuldig mens terug. O Henri, er is geen terugroepen van het verleden mogelijk."

"Zeg dat niet, het verleden herleeft in het tegenwoordige en in de toekomst, want zonder de lessen, die het ons geleerd heeft, en de herinneringen, die het achterlaat, zou alles geheel anders zijn. En zoals wij nu op de top van de heuvel hel kronkelende pad, dat ons naar boven leidde, geheel kunnen zien, zo ge loof ik, dat wij, wanneer we terugzien langs de weg, waarheen wij geleid zijn, zullen erkennen, dat die het best voor ons was, hoewel hij ons bij het bewandelen wel meer dan eens veel te oneffen ofwel een omweg scheen."

"Maar wat zou het zijn, als wij dachten, dat wij zelf een beter pad konden vinden, en van de aangewezen weg afgingen en probeerden om van die vallei daar recht naar boven te klimmen, tot onze voeten door die stenen verwond werden en onze kleren in de struiken verward werden, en wij op het laatst wanhopig neerzaten en niet voor- of achteruit konden gaan? Dat was het geval met mij, Henri, tot je tot mij kwam met woorden van hoop en raad, om mij op de rechte weg terug te brengen."

"God zij dank, dat je die teruggevonden hebt, mijn broeder."

"Ik durf niet te zeggen, dat ik hem gevonden heb, maar ik zoek tenminste." Hij zuchtte en ging verder met een stem, die van ontroering trilde: "Spoedig - zeer spoedig zullen wij het dorp zien." De harten van beiden waren te vol om een verder gesprek te voeren; bij de één waren vreugde en dankbaarheid de luidsprekende aandoening, terwijl bij de ander een angstige vrees, door diep berouw geheiligd en gelouterd, rijkelijk met meer gelukkige gewaarwordingen vermengd was.

Nadat ze eindelijk genaderd waren tot de welbekende woning, lichtte Henri de klink op, en trad binnen, terwijl René hem met langzame, bevende stappen volgde. Niemand dan Margot bevond zich in de voorkamer, maar op 't zien van Henri uitte zij een vreugdekreet, die Aimée uit de binnenkamer deed tevoorschijn komen, en broeder Henri werd verwelkomd met een paar onsamenhangende woorden, die echter veel uitdrukten. Maar haar aandacht werd spoedig van hem afgetrokken door zijn

reiskameraad, die uitgeput op het punt stond te bezwijmen. Zij gaf hem dadelijk een stoel en haalde wijn en water, terwijl Henri vroeg: "Waar is mijn vader?"

"Over de bergen. Hij bezoekt de oude moeder van Christoffel en enkele andere leden van de gemeente, maar hij zal spoedig terugkeren."

"Heb je vandaag ver gereisd?" vroeg Margot.

"Niet ver. Maar mijn vriend is ziek geweest, hij heeft de zuivere lucht van de valleien, waarin hij geboren is, nodig om te herstellen." "Hier geboren?" zei Margot met verwondering. Ondertussen nam René de beker wijn uit de hand van Aimée aan, maar zette die onaangeroerd neer, terwijl zijn ogen zich op haar gezicht vestigden, als wilde hij elke lijn en elke trek onderzoeken. "Aimée - zuster," zei hij met een door ontroering afgebroken stem. "Maar je herinnert je mij niet meer - het zou dwaas zijn dat te verwachten."

Zij keek verwonderd, verlegen, bijna verschrikt op, maar op het laatst stamelde zij: "René, mijn lang verloren broeder! o vader- God zij dank hiervoor." Op het volgende ogenblik had hij haar in zijn armen gesloten.

"Kind, je droomt," riep Margot. "René is onder de doden en - maar hoe? - wat is dat - wie ben je?"

"Ik ben René, de zoon van Arnaud," zei de jongeman, terwijl hij zijn best deed om kalm te spreken.,

Margot deed allerlei uitroepen, betwistte en ontkende in één adem de mogelijkheid van zo iets, en het volgende ogenblik verklaarde zij het voor waarheid, en verzekerde, dat zij hem overal zou herkend hebben. Op het laatst vond haar opgewondenheid lucht in een stroom van tranen, waarin Aimée haar zwijgend volgde, en spoedig verborg ook René zijn gezicht, uitgeput door al de ontroering van het verleden - en weende zoals slechts sterke mannen kunnen wenen, die moeten wenen of - sterven.

Henri, die zich in de tussentijd van zijn pak ontdaan had, verliet nu ongemerkt de hut, en ging met vlugge stap de weg op, waarvan hij wist, dat Arnaud die moest afkomen. Hij was zo gelukkig hem spoedig te zien, en na het wisselen van een blijde en hartelijke begroeting, vertelde hij hem van het hervinden van zijn zoon, en bereidde hem zoveel mogelijk op de ontmoeting voor.

Beiden kwamen de kamer binnen, en terwijl René nog wenend het hoofd gebogen hield, legde Arnaud zijn hand op hem, en fluisterde met zijn diepe stem: "God zegene je, mijn zoon."

René schrok op en stond oog in oog met zijn vader. Hij had vaak aan dit ogenblik gedacht, en hoe hij zeggen zou: "Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en tegen u," maar nu het eindelijk gekomen was, kon hij slechts dit woord uitbrengen: "Vader," en dat was genoeg. In een innige omarming drukte Arnaud de zwerver aan zijn hart! Hoe dankte hij Hem, Die zijn roepen gehoord en hem de wens van zijn hart gegeven had. En die avond, toen zijn kinderen naast hem knielden, wat een vurig dankgebed steeg er toen op tot Hem, dat Hij, Die hen zo genadig had samengebracht, die band zou bevestigen, en dat Hij op Zijn tijd mocht geven, dat zij zich zouden verenigen met de geliefden en overledenen in dat thuis, dat zij nooit meer zouden verlaten.

Grote vreugde is aangrijpend evenals diepe droefheid; haar grootheid schokt en ontroert; er is een beroering van het water, al komt die door de hand van een engel tot genezing en zegen, en er zijn voorboden en afspiegelingen van onze onsterfelijke bestemming, die onze zwakke mensennatuur ternauwernood verdragen kan. Daarom is het goed, dat sterke aandoeningen niet hun eerste kracht behouden, dat dagelijkse plichten, zorgen en belangen zich aan ons opdringen en onze aandacht eisen, zodat wij zowel door onze handeling uitwendig als door onze gedachten en gevoelens innerlijk leven. Dus hernam na korte tijd het leven in de vallei van Guil zijn gewone loop, en

voor zover aards geluk volkomen kan zijn, werd die de winter, die op de thuiskomst van René volgde, zonder twijfel in de woning van de leraar geproefd. De kleine kring werd vergroot door de bejaarde vader Victoire, die de avond van zijn leven temidden van zijn oude vrienden doorbracht. Henri bleef thuis en deelde de aangename arbeid van zijn pleegvader. Aimée bewees hun die kleine, oplettende zorgen, die het eigenaardig voorrecht en de plicht van de vrouw zijn, en allen verenigden zich om de teruggekeerde zoon te verkwikken en op te beuren.

Van het begin af gaf René zich vertrouwend aan zijn vader over als geneesheer naar lichaam en ziel. Hij vertelde hem zijn gehele geschiedenis zonder terughouding of verbloeming.

Met bittere tranen vertelde hij over zijn jarenlange afvalligheid, en van het bedrog tegenover de argeloze baron De Montmartre gepleegd, over wie hij met warme genegenheid en diepe droefheid sprak. Arnaud gaf hem raad en vertroostte hem, bad met en voor hem, en wees hem gedurig met eenvoudige ernst op de enige weg, waarop voor de zondaar vergeving is te verkrijgen - door het geloof in het verzoenend bloed van de Zaligmaker. Langzaam brak de dag aan en verdwenen de schaduwen, maar toch was het hele weken lang niet helder en ook niet duister, geen dag en ook geen nacht, maar toch werd ook aan hem ter rechter tijd de belofte vervuld: "Ten tijde des avonds zal het licht wezen."

Het was wel te merken, dat René nooit geheel en al het gebruik van zijn rechterarm zou terugkrijgen, maar de eenvoudige middelen van Arnaud hadden in het begin zo'n goede invloed op zijn gestel, dat allen hoopten, dat zijn leven nog gespaard zou blijven. Toen evenwel de winter in het voorjaar overging, kwam er langzaam zekere verandering. Zijn zwakte nam, dagelijks toe, en zekere kenmerken van achteruitgang deden zich voor. De bewoners van de pastorie verzorgden hem met angstige bekommering, die spoedig in droevige zekerheid veranderde.

Behalve de zorg, die hij met allen deelde, had Henri de la Vaur nog een eigen geheim verdriet te dragen, dat echter in geen enkel opzicht invloed had op de kalme opgeruimdheid van zijn gedrag.

Het was een kalme, mooie zondagavond in dat heerlijke, mooie jaargetijde, wanneer de lente ongemerkt in de zomer overgaat. René zat in de kleine tuin en genoot van de warmte en de zonneschijn. Arnaud, Victoire, Henri en Aimée, allen waren daar geweest, en hadden een oud gezang aangeheven, waarvan de woorden nu sinds lang vergeten zijn, maar waarvan de inhoud kracht genoeg bezat, om zowel nu als in die verwilderde tijden te versterken en op te beuren. Op dit ogenblik echter waren Victoire en Aimée naar binnen gegaan en Arnaud naar het dorp, waar hij het werk van de rustdag beëindigde door een stervende man op te zoeken; en zo bleven Henri en René alleen bij elkaar.

René begon het gesprek door onverwachts te vragen: "Denk je nog wel eens naar het kasteel van Montmartre te gaan?" "Ik hoop het, met Gods hulp," antwoordde Henri. "Meer dan één binnen zijn muren heeft, naar ik vertrouw, de waarheid gevonden." "Je had goede verwachtingen van de hofmeester en de page Etienne. En als ik mij niet vergis, zal Bertrand de Montmartre je beschermen, tenminste je bezoek oogluikend toelaten. In elk geval," voegde hij er nadenkend aan toe, "kan ik nu zien, dat goed uit kwaad voortgekomen is. Maar Henri, je moet er deze zomer niet heengaan."

"Ik zal je nooit meer verlaten, broeder."

"Ik dank je. O Henri, voor hoeveel heb ik je niet te danken! Ben ik niet aan jou, in zover men dit tot zijn medemens kan zeggen, mijn behoud verschuldigd?"

"En wat heb ik niet aan jouw en mijn vader te danken!" zei Henri. "Mijn toestand was vreselijk," ging René verder. "Voor je kwam, zonk ik steeds dieper weg in de zonde. Ik

begon mij reeds met mijn toestand te verzoenen uit wanhoop aan de mogelijkheid mij er ooit aan te zullen onttrekken. Waren de dood van De Montfort en van de baron eerder voorgevallen, dan zou het te verleidelijk zijn geweest, en ik zou nu geweest zijn, waaraan ik niet zonder verschrikking kan denken. Denk eens is, Henri, stervend als een afvallige en een bedrieger."

"Maar misschien," begon Henri aarzelend.

"Nee," zei René weer, terwijl hij op zijn onuitgesproken woorden antwoordde, "het zou toch hetzelfde met mij geweest zijn, toen rustte de hand van de dood reeds op mij, dat wist ik. Alles hetzelfde en toch hoe verschillend? Tastbare duisternis in plaats van vreugde en vrede door het geloof."

De blijde, dankbare uitdrukking, die zich over het gezicht van Henri verspreidde, was zijn enige antwoord.

René zag het, en ging verder. "Het duurde lang, heel lang, eer mijn vermoeide ziel rust vond. Maar de vrede kwam op het laatst, of liever God zond die naar mij. Toen wij samen in het kerkerhol van Montmartre waren, sprak je met mij over Zijn bloed, dat reinigt van alle zonden. Ik herhaalde de woorden, hoewel de waarheid, die zij bevatten, geheel vreemd bleef voor mijn hart. Maar God openbaarde mij de grootheid van mijn zonden. Toen voelde ik het reeds, maar dat gevoel ging dieper en dieper, tot het een marteling van droefheid en schaamte werd. Toen smachtte ik naar reiniging, naar vergeving, en na vele dagen van twijfel en strijd vond ik rust voor mijn ziel, door mij neer te leggen bij de eenvoudige woorden van vergeving. En Hij, Die ze gesproken heeft, zal ze vervullen."

"Zo zal het goed zijn met je, broeder," zei Henri, "goed in leven en sterven. Toch, als het Zijn wil zou zijn, zouden wij je nog graag enige tijd bij ons houden."

"Zo is het goed voor mij. Ik vrees de dood niet, maar in waarheid, Henri, ik vrees het leven met zijn vele valstrikken en beproevingen. Hoe zou ik zo zwak, als het verleden getuigt, mijn levensscheepje door de onstuimige golven sturen?"

"Slechts door de kracht van Hem, aan Wie de storm en de golven gehoorzamen."

"Ik twijfel niet aan Hem, maar 'aan mijzelf. Maar ik geloof, dat ik er geen kwaad aan doe mij te verheugen, dat nu ik door Zijn genade Hem met vreugde in mijn schip heb gekregen, dat het land nabij is." "Broeder," vroeg Aimée, die ongemerkt dichterbij gekomen was, "de avond begint te vallen, zou het niet beter zijn, dat je in huis kwam?"

"Misschien wel; Henri, geef mij je arm. Kleine zuster, het zal je zeker genoeg doen te horen, dat onze broeder gezegd heeft, dat hij ons deze zomer niet verlaten zal."

Aimée scheen meer verward dan verheugd bij het horen van dat bericht, maar zij zei niets en snelde hem vooruit in huis, om de lamp voor de avondlectuur aan te steken, en de stoel voor haar broer klaar te zetten in zijn geliefkoosd hoekje naast de plaats, waar vader altijd zat.

"Spreek, wanneer je dat wilt," fluisterde René Henri toe, terwijl zij haar langzaam volgden. "Ik weet, dat alles tussen jullie in orde komt."

"Helaas, ik vrees -"

"Vrees niets, goede en beste van alle broeders. Ik ken het hart van de kleine zuster."

"Je hebt niet op haar gelet zoals ik."

"Ja, zelfs meer dan jij doen kan. Nogmaals zeg ik je, vrees niets." De volgende morgen volgde Henri deze raad op, met gunstiger uitslag dan hij had durven verwachten.

De lange zomerdagen gleden rustig voorbij, en brachten geen verandering, maar toen de herfst kwam en de bladeren vielen, ging René zachtjes over naar het land, waar geen winter heerst.

Arnaud betreurde zijn eerstgeborene, maar niet zoals in de droeve jaren, toen hij voor zijn huis en zijn God verloren was. Hij kon zelfs op zijn sterfbed zeggen: "Deze mijn

zoon was dood en hij leeft; hij was verloren en is gevonden."

En met een vol gemoed dankte hij zijn hemelse Vader voor het laatste gelukkige jaar van samenzijn op aarde, en ook voor de heerlijke hoop op hereniging hierboven. Hij voelde, hoe hij naast God deze zegeningen te danken had aan Henri de la Vaur, de vreemdeling van de valleien, die hij in zijn huis en hart ontvangen en verwelkomd had ter wille van zijn Meester. Van ganser harte vertrouwdde hij dus aan Henri de laatste van zijn aardse schatten toe, hoewel hij stellig wist, dat zijn kleine Aimée, door het lot van een Waldenzer zendeling te delen, geroepen zou worden tot een erfenis van zorg en droefheid, en misschien tot een vroege weduwstaat, want Henri, die eenmaal de hand aan de ploeg had geslagen, zou zich zonder geldige redenen niet van zijn werk afkeren. Hij maakte verschillende zendingsreizen, zowel onder de overgeblevenen van de Albigenzen van zijn geboorteland als in Italië. Hij had reden te geloven, dat de woorden, die hij mocht spreken voor velen tot zegen waren, en hoe dikwijls ook aan vele dreigende gevaren blootgesteld, werd hij genadig bewaard en was het hem telkens vergund in vrede naar de vallei van Guil terug te keren tot zijn pleegvader en tot haar, die hij nu een inniger naam kon geven dan die van "kleine zus".

Op het laatst werd het duidelijk, hoezeer Arnaud verzwakte, en Henri beschouwde het als zijn plicht om nu in de vallei te blijven en hem op te volgen in de bediening, zolang en getrouw daar vervuld. Arnaud kreeg dus zijn lang gekoesterde wens. Tot aan de dood van Arnaud, die een hoge ouderdom bereikte, en vele jaren daarna, predikte Henri de woorden van het eeuwige leven aan de landlieden in de kleine tempel in de vallei van Guil. Hij gebruikte zijn weinige uren van ontspanning voor het schrijven van korte en treffende verhandelingen⁹⁾ over de waarheid van het Evangelie en de dwalingen van het pausdom, en die bladen kon hij ruimschoots verspreiden in Piémont en het land van zijn geboorte.

Hiervan zegt Lucus de Tuy, een vijand van de Waldenzen: "Met ongehoorde boosheid schreven zij traktaatjes, die zij op de begane bergpaden rondstrooiden, opdat de herders, die ze daar vonden, ze naar de geestelijke zouden brengen om te lezen... Zij bevatten vele katholieke waarheden, maar vermengd met ketterse begrippen, opdat onder bedekking van de eerste het bittere vergif van de ketterij betere ingang mocht vinden."

Zo zelf gezegend en een zegen voor anderen, ging zijn leven gelukkig daarheen.

Zijn hele leven lang werden de rustige valleien van de Dauphinese Alpen niet door vervolging verontrust, en hij meende niet, dat het zijn weg was om zich bij de Waldenzer kolonisten te voegen, die ongeveer in die tijd een nieuwe woonplaats gingen zoeken, en zich in Calabrië of ergens anders vestigden, hoewel hij hen krachtadig ondersteunde door zijn raad en zijn aanwijzingen.

Onder zijn kinderen deed hij de namen van René en Arnaud herleven. Er was ook een blonde Girarde, zo genoemd naar zijn moeder, die de marteldood gestorven was, en een geliefde herinnering, die de tijd niet had kunnen uitwissen, deed hem zijn jongste zoon de in de valleien geheel ongewone naam "Raymond Roger" geven.

Deze zoon bezegelde later zijn geloof met de marteldood in Italië - de eerste van Henri's talrijk huisgezin, die opgeroepen werd naar het hemels thuis, maar niet de laatste, die hem daar voorging.

Want zijn weg leidde, evenals alle aardse wegen, tot aardse veranderingen en schaduwen van omkering.

Toch werd hij ook beschenen door aardse vreugde, en bovenal door dat licht, dat schijnt als elk ander licht verdwijnt: het licht van de kennis en de heerlijkheid Gods en de gezegende hoop van de onsterfelijkheid.

